

О.М.САХАРОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ
«МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА РИТМІКА»

Миколаїв - 2023

УДК 372.3

Сахарова О.М. Методичні рекомендації до курсу «Методика музичного виховання та ритміка» / укладач Сахарова О. М. Миколаїв, 2023. 95 с.

Рецензенти:

1. Лісовська Т. А., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського
2. Мікрюкова К. О., викладач вищої категорії, голова циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В. О. Сухомлинського

Методичні рекомендації з курсу «Методика музичного виховання та ритміка» складено відповідно до навчального плану та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою підготовки фахового молодшого бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни допоможе озброїти студентів теоретичними знаннями з методики музичного виховання, а також забезпечити професійну готовність майбутніх педагогів до здійснення морального й естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією (протокол № 4 від 24.12.2022 року), педагогічною радою ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені Василя Сухомлинського (протокол № 6 від 29.03.2023 року).

© Сахарова О. М. 2023

© ВСП «Фаховий коледж МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2023

ЗМІСТ

Вступ	4
Структура навчальної дисципліни	6
Загальні рекомендації до організації самостійної роботи студентів	10
Вимоги до відпрацювання пропущених занять	15
Лекційний курс:	
Кредит 1. Загальні основи теорії і методики музичного виховання	15
Кредит 2. Методика музичного виховання й розвитку дітей дошкільного віку	39
Кредит 3. Форми організації дитячої музичної діяльності та методичне забезпечення процесу музичного виховання в закладі дошкільної освіти	68
Практичний курс:	
Кредит 1. Загальні основи теорії і методики музичного виховання	76
Кредит 2. Методика музичного виховання й розвитку дітей дошкільного вік	82
Кредит 3. Форми організації дитячої музичної діяльності та методичне забезпечення процесу музичного виховання в закладі дошкільної освіти	89
Перелік орієнтовних питань до іспиту	91
Рекомендована література	93

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Методика музичного виховання та ритміка» є нормативною при підготовці фахових молодших бакалаврів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Основною метою вивчення дисципліни «Методика музичного виховання та ритміка» є підготовка майбутнього фахівця зі знанням оптимальних форм організації педагогічної взаємодії за принципами гуманізації і демократизації; з високим рівнем теоретико-методичного осмислення суті педагогічної взаємодії, використання продуктивних педагогічних технологій. засвоєння основних знань про елементарні основи музичної грамоти та різновиди танцювальних та хореографічних вправ, техніки виконання та методики навчання основних вправ, правил та принципів побудови занять з ритміки та хореографії, специфікою та методикою роботи з дітьми.

Основними завданнями курсу є:

1. Засвоєння студентами загальних основ теорії музичного мистецтва, теорії та методики музичного виховання, закономірностей музичного розвитку дітей дошкільного віку, оволодіння відповідними науково-теоретичними поняттями.
2. Формування уявлень про сучасну систему музичного виховання, освіти і розвитку дошкільників, засвоєння державних вимог до музичної освіти дошкільників.
3. Опанування методикою музичного виховання дітей, формування навичок та творчих умінь організації процесу музичної освіти і розвитку дітей.
4. Виховання в студентів позитивних особистісних якостей майбутнього педагога, формування професійно спрямованої компетентності під впливом музичного мистецтва і під час опанування теоретико-методичними основами музичної діяльності дітей.

Основні знання:

- знати основи теорії музичного мистецтва, теорії та методики музичного виховання, закономірності музичного розвитку дітей дошкільного віку.

Основні вміння:

- організовувати процес музичної освіти і розвитку дітей дошкільного віку.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні оволодіти наступними **компетентностями:**

Загальні:

ЗК2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК8 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні:

СК1 Здатність до формування наскрізних умінь у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку: виявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі.

СК2 Здатність до фізичного розвитку дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку, формування життєво необхідних умінь та навичок, рухового досвіду та розвитку фізичних якостей.

СК6 Здатність до розвитку психічно-емоційної сфери особистості дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

СК9 Здатність до національно-патріотичного виховання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста, поваги до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів, народних символів).

СК10 Здатність до розвитку мовлення у дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку та їхньої взаємодії з однолітками та дорослими.

СК11 Здатність до організації та керівництва ігрової, художньо-естетичної, пізнавально-дослідницької діяльності дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку

СК12 Здатність до формування в дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку елементарних уявлень про різні види мистецтва та засоби художньої виразності (слово, звуки, фарби тощо) та досвіду самостійної творчої діяльності в різних видах мистецтва

СК13 Здатність до організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних фізичних і психічних можливостей дітей в найбільш оптимальних для них формах.

СК14 Здатність до саморозвитку та самореалізації з використанням перспективного педагогічного досвіду, освітніх інновацій у професійній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 75 годин, 2,5 кредити ECTS.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	денна форма / заочна форма			
	Всього годин	кількість годин		
		лекції	практичні	лабора-торні
КРЕДИТ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ				
Тема 1. Предмет теорії і методики музичного виховання дітей дошкільного віку	9	2	2	5
Тема 2. Становлення і розвиток теорії та методики музичного виховання	9	2	2	5
Тема 3. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей дошкільного віку	12	2	4	6
<i>Усього годин за кредит 1</i>	30	6	8	16
Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ				

Тема 4. Види музичної діяльності (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах)	7,5	2	4		1,5
Тема 5. Характеристика методів і прийомів музичного виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку	7,5	2	4		1,5
Тема 6. Методика навчання основних видів музичної діяльності в кожній віковій групі	7,5	2	4		1,5
Тема 7. Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення	7,5	2	4		1,5
<i>Усього годин за кредит 2</i>	30	8	16		6
Кредит 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ					
Тема 8. Форми організації музичної діяльності. Музичні заняття, їх структура і зміст	15	2	6		7
<i>Усього годин за кредит 3</i>	15	2	6		7
<i>Усього годин</i>	75	16	30		29

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
КРЕДИТ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ		
1.	Тема 1. Предмет теорії і методики музичного виховання дітей дошкільного віку	2
2.	Тема 2. Становлення і розвиток теорії та методики музичного	2
3.	Тема 3. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей дошкільного віку	2
Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ		
4.	Тема 4. Види музичної діяльності (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах)	2
5.	Тема 5. Характеристика методів і прийомів музичного виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку	2
6.	Тема 6. Методика навчання основних видів музичної діяльності в кожній віковій групі	2

7.	Тема 7.Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення	2
Кредит 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ		
8.	Тема 8.Форми організації музичної діяльності. Музичні заняття, їх структура і зміст	2
	Разом	16

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ		
1.	Пр.1. Методика музичного виховання як наука	2
2.	Пр.2. Історія розвитку методики музичного виховання	2
3.	Пр.3.Сутність і характеристика індивідуально-диференційованого підходу	2
4.	Пр.4.Психологічні особливості музичного виховання дошкільників	2
Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ		
5.	Пр.5. Слухання музики та співи	2
6.	Пр.6. Музична ритміка та гра на музичних інструментах	2
7.	Пр.7.Методи і прийоми музично-естетичного виховання	2
8.	Пр.8.Взаємозв'язок основних методів і методичних прийомів в процесі трьох етапів навчання і розвитку дитини	2
9.	Пр.9.Музичні заняття	2
10.	Пр.10.Музика в повсякденному житті та музичні театралізовані свята і розваги	2
11.	Пр.11.У світі музичних ігор	2
12.	Пр.12.Дитяча музична творчість. Особливості, шляхи формування	2
Кредит 3.ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ		

13.	Пр.13.Музичне заняття – одна з основних організаційних форм навчання і музичного виховання в закладі дошкільної освіти	2
14.	Пр.14.Форми організації дозвілля дітей дошкільного віку	2
15.	Пр.15.Планування й облік роботи музичного керівника та вихователя	2
	Разом	30

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Психологія розвивальних, навчальних та виховних впливів на дітей у дошкільні роки		
1.	Тема 1. Предмет теорії і методики музичного	5
2.	Тема 2. Становлення і розвиток теорії та методики музичного	5
3.	Тема 3. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей дошкільного віку	6
Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ		
4.	Тема 4. Види музичної діяльності (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах)	1,5
5.	Тема 5. Характеристика методів і прийомів музичного виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку	1,5
6.	Тема 6. Методика навчання основних видів музичної діяльності в кожній віковій групі	1,5
7.	Тема 7.Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення	1,5
Кредит 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ		
13.	Тема 8.Форми організації музичної діяльності. Музичні заняття, їх структура і зміст.	7
	Разом	29

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Аудиторними заняттями у курсі є лекції і практичні заняття (самостійне розв'язання творчих завдань) у процесі яких студенти засвоюють теоретичний матеріал і набувають практичних умінь, навичок та компетентностей професійного спрямування.

Методами контролю є поточне усне опитування, оцінка за творче завдання, виконання контрольної роботи, підготовка рефератів, підготовка та висвітлення доповідей студентами, підсумковий контроль.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється *за такими напрямками*:

- о підготовка теоретичних питань до практичних занять.
- о підготовка рефератів та тематичних повідомлень.
- о конспектування та аналіз першоджерел.
- о підготовка практичних завдань до семінарських занять.
- о виконання практичних завдань при підготовці до практичних занять.
- о підготовка усних виступів (в тому числі захисти та презентації власної дослідницької роботи, а також презентація рефератів і тематичних повідомлень).
- о підготовка до підсумкових модульних робіт та заліку.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань теми, які виносяться на практичне заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки:

- о визначте питання для підготовки (необхідно розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- о опрацюйте матеріали відповідного лекційного заняття, якщо дані питання включені до лекційного курсу.

о візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).

о визначте та опрацюйте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.

о складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.

о визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.

о проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.

о для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект (схеми, таблиці або графіки) на основі прочитаного матеріалу.

о визначте недостатньо зрозумілі аспекти опрацьованого матеріалу. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки:

о прочитайте запропоноване першоджерело.

о оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).

о складіть план (простий або складний).

о для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.

о представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.

о для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки:

- ознайомтеся з вимогами до реферату.
- підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури користуйтеся бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- складіть план реферату.
- опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- оформіть реферат відповідно до вимог.
- на основі реферату підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Підготовка до практичних занять передбачає структурно-методологічний аналіз досліджень, проведених іншими авторами, виконання практичних завдань до лабораторних занять передбачає планування і проведення досліджень; обробку їх результатів.

Алгоритм підготовки:

- уважно прочитайте вимоги до виконання практичних завдань у змісті методичних рекомендацій до теми.
- на основі плану визначте обсяг та зміст завдання; спосіб в який маєте його виконувати, необхідні методи, методики, техніки, матеріали.
- користуючись літературою, зазначеною у плані лекційного та семінарського занять відповідної тематики ознайомтеся з проблематикою завдання. Проаналізуйте можливі складнощі, спробуйте усунути ризик їх виникнення самостійно, при відсутності такої можливості - зверніться до викладача практичного курсу.
- виконуйте завдання поетапно, дотримуючись плану. При виникненні складнощів звертайтеся до викладача практичного курсу.

Підготовка до тестів та іспиту має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого кредиту або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання:

- ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або заліку.
- підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
- перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- визначте рівень знань з кожного питання.
- визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача.

Однією з найважливіших ланок самостійної роботи студентів – є опрацювання дошкільного пісенного репертуару. Ми виділяємо наступні дезидерати для успішного засвоєння студентами творів дошкільного пісенного репертуару: серіацію, яка передбачає упорядкування пісенних зразків за зростанням складнощів музичного викладу; класифікацію, тобто логічну дію, що вимагає систематизації за спільними ознаками, яка забезпечує чітке усвідомлення студентами, який твір можна використати у подальшій педагогічній діяльності в якому віці, відповідно до дошкільних програм з музики; різноплановість та різноманітність фактурних побудов, тобто, використання впродовж всього періоду вивчення зазначених творів різноманітного викладу музичного матеріалу, зразків, котрі студенти повинні навчитись розпізнавати та аналізувати самостійно; синтез музичного та

поетичного, тобто, визначення засобів розкриття музично-поетичних образів, їх взаємодоповнення, взаємопроникнення та взаємозбагачення; використання батьківського матеріалу, тобто планування та вивчення творів українських композиторів, враховуючи втрату цінностей в суспільстві, необхідно заповнювати дану нішу, починаючи з копіткої, послідовної роботи з майбутніми учителями музики над вивченням якомога більшої кількості творів вітчизняних композиторів, які, в свою чергу, понесуть засвоєне дітям дошкільного віку та виховуватимуть їх засобами національного.

Самостійна робота студентів над творами дошкільного пісенного репертуару передбачає наступні аспекти:

- вивчення інструментальної партії;
- засвоєння вокальної партії;
- вибір методичних засад для потенційного вивчення даного музичного твору з відповідною аудиторією дітей дошкільного віку.

Вивчення інструментальних партій та засвоєння вокальних партій вимагають підготовки студента на практичних заняттях, що передбачає вирізнення та скрупульозний аналіз фактурних, композиційних, координаційних складнощів, звукоутворення, звуковедення тощо. Поглиблений та детальний аналіз музичних творів (художній, виконавський, педагогічний) з відповідним відпрацюванням допоможе зрозуміти та створити студентам виконавське трактування творів.

Виконання твору голосом має відповідні складнощі стосовно грамотного відтворення партії. Та слід пам'ятати, що саме даний вид діяльності займатиме особливе місце у подальшій педагогічній діяльності, тому даному виду необхідно віддавати належне у процесі підготовки фахівців. Вокальні твори необхідно вивчати в синтезі поетичного з музичним.

Практика переконливо засвідчує, що ті пісні, які студенти вивчили у коледжі і які викликали в них позитивний емоційний відгук, вони вдало використовують у подальшій самостійній роботі. Крім того, всебічне знання

репертуару та досконале володіння ним (інструментальне і вокальне) дозволяє вихователю вільно орієнтуватися в програмах з музики.

Майже без перебільшення можна стверджувати, що навчання – це самоосвіта, що ґрунтується на самостійній роботі студентів. Уся педагогічна та методична майстерність викладача полягає у створенні оптимальних умов для такої роботи. Він зобов'язаний зробити все, щоб сприяти розвитку здібностей кожного студента, бо від цього залежить якісний рівень вищої освіти взагалі – першочергове завдання модернізації освіти і створення зони Європейської вищої школи. Як це зробити – проблема змісту і методики викладання.

ВИМОГИ ДО ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

У випадку, якщо Ви пропустили лекційне заняття, візьміть його конспект у своїх однокурсників, ознайомтеся з його змістом та переписіть. За роз'ясненнями незрозумілих тверджень чи положень або з уточнюючими запитаннями зверніться до лектора. Покажіть цей конспект викладачу, який читає лекції не пізніше останнього заняття в модулі.

У разі пропуску практичного заняття опрацюйте теоретичні питання та виконайте усі види практичних занять за запропонованим вище алгоритмом.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

КРЕДИТ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ

I МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Тема 1. Предмет теорії і методики музичного виховання дітей дошкільного віку

1. Музика як один із видів мистецтва.
2. Предмет та основні завдання курсу. Характеристика основних понять.
3. Основні методи педагогічних досліджень у галузі музичного виховання.
4. Завдання музичного виховання дітей дошкільного віку.

Короткий зміст лекції

1. *Музика як один із видів мистецтва.*

«Концепція дошкільного виховання в Україні», «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні» одним з основних виховних завдань визначають прилучення дітей до народної культури, мистецтва, традицій, обрядів українського народу, формування духовності тощо. При цьому наголошується, що саме на цій основі має будуватися національний дитячий садок, основна ланка дошкільної освіти в Україні XXI століття, заклад, який має забезпечувати трансляцію культури народу, сприяти етнізації особистості, засвоєнню духовних надбань нації.

У формуванні духовної культури дитини завжди величезну роль відіграло і відіграє мистецтво. Воно є одним із найпотужніших засобів музичного виховання, найбільш тонким інструментом «гуманізуючої соціалізації». Мистецтво допомагає людині оцінювати красу життя і взаємних відносин, красу рідної землі і її природи, красу вірності й щирості. Адже світ мистецтва – це світ чарівності, який наповнений неповторними звуками і формами, словами і кольорами, це світ невичерпної народної мудрості, людських мрій і почуттів.

Особливе місце у формуванні особистості, у становленні її духовного світу завжди належало музиці. Попри те, що музика впливає безпосередньо на почуття людини, а тому – найкраще сприймається і має чи не найбільший впливовий ефект, вона несе відповідну інформацію, і сприяє формуванню світогляду людини. Виражаючи людські характери, почуття, переживання, вона виконує важливу функцію пізнання цих сторін дійсності.

На особливому значенні музики з-поміж інших видів мистецтв наголошував видатний український композитор М. Лисенко. Він стверджував, що музика «...розвивається разом з розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя, в супроводі розвитку релігійних ідеалів. А відомий німецький мислитель XIX ст. Артур Шопенгауер серед інших видів мистецтв вважав музику такою, яка найбільш дієво і безпосередньо впливає на людину і розкриває, як ні одне інше мистецтво, глибоко і прямо сутність світу. На його думку, «...дія музики могутніша і проникливіша, ніж у

інших мистецтв і якщо слова є мовою «розуму», то музика – мова почуттів і пристрасті і завдяки цьому музичне мистецтво так могутньо діє на саму суть, сокровенну глибину людини, що повно і глибоко нею розуміється і сприймається».

Про вагомий вплив музики на духовне життя людини та процес формування її особистості говорять і сучасні дослідники. Так, на думку С. Смірнова, специфічність музичного мистецтва полягає в тому, що сприйняття його починається з емоційного моменту і обов'язково його включає. Музика часто стає «...вираженням людської психіки, а також внутрішніх тенденцій розвитку людського суспільства – моральних, ідейних, естетичних та інших».

Згідно досліджень вчених-музикознавців, всі людські психологічні процеси здійснюються й знаходять своє відображення в певних ритмах. Повторюючись, вони утворюють певні умовні форми, які знаходять своє відображення саме в музиці. Якщо музика може відображати психологічний стан і суть окремої людини, то, безумовно, музика відображає і психологію, ментальні риси, самосвідомість цілих народів. Саме музичне мистецтво таїть в собі той величезний виховний потенціал, використання якого в процесі формування особистості дитини дошкільного віку, стане дієвим чинником формування в неї інтересу до різноманітних видів музичної діяльності. Зокрема пісня, повинна чинити могутній емоційний вплив на свідомість дитини-дошкільника.

Діти, слухаючи українську народну музику, співаючи пісні, у цей час перебувають в полоні тих ідей, почуттів, які поширює народне мистецтво. Українські народні пісні та музика є невичерпним джерелом пам'яті народу, його безцінним духовним набутком, а також дієвим засобом формування особистості. Завдяки емоційності, мелодійності, змістовності й образному багатству українська народна музика та пісня легко засвоюються слухачем, в їх змісті трансформується ставлення особистості до рідної землі, народу, Батьківщини.

У спеціальних психологічних та педагогічних дослідженнях (В. Бехтерев, О. Запорожець, Т. Науменко, П. Сімонов, Б. Теплов) музичному вихованню надається принципово важливе значення в загальному розвитку дітей дошкільного віку. Загальноприйнятою є теза, що саме музика здійснює найбільш емоційний вплив на людей, особливо – на дітей. Про роль музичного виховання в дошкільний період говорить С. Науменко, стверджуючи, що воно «... сприяє і розвитку, а іноді і корекції розумових і творчих здібностей. З психології відомо, що емоції живлять розум (є його енергетичною базою)». Безумовно музика має посісти особливе місце в житті дошкільника, його навчанні й побуті.

На думку А. Богуш та Н. Лисенко, зачувати й розігрувати тексти колісанок слід з дітьми всіх вікових груп. При цьому старші дошкільники виступають у ролі матері, наспівуючи колісанки своїм лялькам. Вони, на відміну від молодших дітей, можуть використовувати складніший за змістом та виконанням репертуар. Забавлянки й утішки – це короткі пісеньки, які часто поєднуються з фізичними вправами й покликані зміцнити дитину, налаштувати її на радісний бадьорий настрій. Спів є одним з найулюбленіших видів дитячої музичної діяльності. Він сприяє розвитку музичного слуху, голосу, викликає у дітей дошкільного віку яскраві емоції, естетичні і моральні почуття, розвиває мислення, мовлення, розширює словниковий запас, вокальні навички (дихання, звукоутворення, звуковедення, дикцію й чистоту інтонування).

Українська народна музика, об'єднуючись з танцювальними рухами, створює свою особливу мову, мову танцю. Це гармонійне поєднання дає більшу змогу відчувати дитині характер музики, та не тільки відчувати. Передати його не лише словами а й своїми жестами, рухами, мімікою. Виконуючи рухи під музику, діти краще уявляють той чи інший образ, у них розвивається відтворювальна й творча уява. Цей вид діяльності змушує дітей переживати музику, відчувати красу музичного твору й своїх рухів, емоційно збагачує дітей, допомагає краще відчувати характер музики.

Звичайно, для того, щоб зацікавити дітей музикою, викликати в них природне захоплення нею, налаштувати на емоційне сприймання того чи іншого твору необхідна мотивація. Вона має включати цікаву інформацію про музику, пісню, її виконавців, зокрема й розповідь про історичні витоки того чи іншого твору.

2. Предмет та основні завдання курсу. Характеристика основних понять.

Методика музичного виховання як педагогічна наука вивчає закономірності залучення дитини до музичної культури, розвиток музичних здібностей в процесі навчання різноманітним музичної діяльності.

Взаємозв'язок музичного виховання, навчання і розвитку складає предмет теорії і методики музичного виховання дітей, в своїй основі опирається на музику як вид мистецтва.

Змістом предмета є вокальні та інструментальні музичні твори, котрі використовують як для слухання, так і для виконання, а також система педагогічних впливів на дитину, яка дозволяє розвивати особистість морально, інтелектуально та емоційно, формувати творче відношення до життя.

В зміст предмета входить переживання дітей, яке виникає при активному контакті з музичним мистецтвом і сприяє розвитку слухової уваги, спостережливості, уваги, вміння відчувати і розуміти красу мистецтва.

Музичне виховання в закладі дошкільної освіти – це організований педагогічний процес, спрямований на виховання музичної культури, розвиток музичних здібностей дітей з метою становлення творчої особистості дитини.

В дошкільному віці, коли отримані музичні враження залишаються в пам'яті на все життя, особливо велике значення має оптимальне співвідношення всіх впливів на дитину. Порушення поступовості процесу виховання, надмірності в тому чи іншому виді музичної діяльності наносять часом непоправної шкоди музичному розвитку.

Врахування вікових можливостей дітей дозволяє визначити, які форми і види музичної діяльності найбільш ефективні для музичного розвитку в тому чи втому віці. За дошкільний період діти проходять величезний шлях розвитку.

Дитина молодшого дошкільного віку з великим задоволенням включається в світ музики: наспівує, пританцьовує, бігає. Але це ще не виконання пісні, таночку, а лише часткове включення в даний процес. В основному музика викликає емоційно-позитивний стан організму.

Поступово під впливом дорослого у дитини з'являється досвід музичної діяльності. Формується музична пам'ять, отже виникає можливість навчатися.

На четвертому році життя у дітей проявляється звуковисотна чутливість, але голос ще слабкий і не розвинутий, дихання неорганізовано, слабо налагоджена координація між слухом і голосом. Діти погано орієнтуються в просторі під час танців, ігор тощо. На п'ятому році життя дитина вже свідомо сприймає музику. Налагоджується координація голосу і слуху, диференціюються слухові відчуття.

Систематичні заняття співами, розучування рухів під музику, слухання її сприяють розвитку музичної сприйнятливості дітей. Емоції, викликані музикою, стають більш стійкими, інтереси – більш міцні. В результаті систематичного навчання у дітей розвиваються музичні і творчі здібності, удосконалюються співочі і музично-ритмічні навички.

Під *музичним навчанням* в дошкільному закладі розуміють «перші кроки» в цій області, які розкривають дітям зміст елементарних відомостей і знань про музику, видах, засобах музичної діяльності.

Отже, навчання розглядається як основний шлях і засіб музичного виховання дітей, який забезпечує ефективність в розвитку їх музикальності, музично-естетичних уявлень, музичної культури художньо-творчих здібностей, з метою формування повноцінної особистості дитини. Музичний розвиток – це процес становлення та розвитку музичних здібностей на основі природних задатків, формування основ музичної культури, творчої активності від найпростіших форм до більш складних.

Місце курсу в професійній підготовці фахівців дошкільної освіти Вивченню теорії й методики музичного виховання дітей приділяється значне місце в системі професійної підготовки фахівців дошкільного освіти. Майбутній вихователь дошкільного закладу освіти, музичний керівник повинні розуміти роль музики в становленні особистості дитини, уміти організовувати музично-розвивальне середовище, різноманітні форми музичного виховання дітей (музичні заняття, розваги, свята і т.ін.) для залучення своїх вихованців до прекрасного, формування в них основ музичної культури.

Професійній компетентності майбутнього фахівця в значній мірі сприяє взаємозв'язок даного курсу з естетикою, дошкільною педагогікою, дитячою психологією, анатомією, фізіологією, методикою розвитку мови, теорією і методикою образотворчої діяльності і т. ін.

Основні положення естетики (і відповідно естетичного виховання) про формування художнього сприйняття, естетичного відношення до дійсності, естетичного пізнання, про загальні закони художньої творчості розглядаються як основа даного курсу. Що стосується його взаємозв'язків з курсами методик, то вони будуються залежно від конкретних умов: змісту педагогічного впливу на дитину, організації виду діяльності в дошкільному закладі і т. ін. Наприклад, широкі можливості використання музики при проведенні спостережень за явищами природи, малюванні, розучуванні віршів, виконанні фізичних вправ тощо.

Особливо тісно даний курс пов'язаний із дошкільною педагогікою й загальною теорією навчання — дидактикою. Основні принципи навчання (систематичність і послідовність, доступність, свідомість і активність, врахування індивідуальних відмінностей, принцип виховуючого характеру навчання і т. ін.), що лежать в основі даного курсу, конкретизуються залежно від музичних особливостей розвитку дітей раннього й дошкільного віку, специфіки організації видів музичної діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Розвиток теорії педагогіки в області вирішення проблеми методів навчання знайшов відображення й у змісті даного курсу. Традиційні методи навчання (словесні, наочні й практичні) отримали новий зміст: окрім передачі необхідної інформації вони постійно спрямовані на пізнавальну активність тих, хто навчається, формування в них самостійності й творчих проявів. У зв'язку із цим змінюються й форми організації навчання й виховання в дошкільному закладі: більше уваги приділяється самостійній діяльності дітей.

Таким чином, взаємозв'язок методики музичного виховання дітей дошкільного віку з педагогікою, психологією, анатомією, фізіологією й іншими галузями науки на сучасному етапі набувають важливого значення.

3. Основні методи педагогічних досліджень у галузі музичного виховання.

Вивчення даного курсу включає знання методів педагогічних досліджень в області музичного виховання дітей.

Спостереження – один із найпоширеніших методів педагогічного дослідження, до якого висуваються наступні найважливіші вимоги: планомірність, цілеспрямованість і об'єктивність.

Спостереження проводиться для досягнення чітко поставленої мети, наприклад, вивчити питання взаємодії музичного керівника й вихователя на музичному занятті, визначити місце творчих завдань у розучуванні музичного репертуару, розкрити роль музики в проведенні ранкової гімнастики і т.ін.

Після визначення мети складають план спостереження, у якому необхідно позначити запитання, що вимагають відповіді, і їх послідовність.

Так, при вивченні функцій музичного керівника й вихователя на музичному занятті можна запропонувати наступний план спостереження: 1) вікова група й план музичного заняття; 2) підготовка до заняття; 3) участь музичного керівника й вихователя в організації музичного заняття (визначити їхню активність, взаєморозуміння, володіння музичним репертуаром, методикою навчання).

Вимоги цілеспрямованості й об'єктивності спостереження можливо виконати лише при чіткому фіксуванні фактів, повторному огляду їх, дотриманні (створенні) природних умов у процесі спостереження, всебічному аналізі досліджуваних явищ. Фіксувати спостереження можна у вигляді протоколу, щоденника або вибіркового запису.

Вивчення й узагальнення педагогічного досвіду – один із провідних методів педагогічного дослідження. Цей метод спрямований на виявлення результативності досвіду, який слід розглядати не тільки на рівні знань, умінь і навичок, але й на рівні розвитку пізнавальної, емоційної, вольової сфер. Важливими показниками постановки музичного виховання в дошкільному навчальному закладі є рівні розвитку музичних здібностей дітей, їх музичної культури.

Особливість вивчення педагогічного досвіду полягає в тому, що воно включає наступні методи: спостереження, анкетування, бесіда, вивчення дитячих робіт і документації навчально-виховного закладу тощо. Вибір конкретних методів залежить від поставленої мети дослідження.

Слід підкреслити, що ефективність вивчення педагогічного досвіду багато в чому визначається використанням різноманітних методів, кожний з яких має сильні й слабкі сторони.

Бесіда й анкетування широко використовуються як методи вивчення педагогічного досвіду. При їх проведенні слід дотримуватися певних умов, основними з яких є: ретельне продумування змісту, кількості та формулювань запитань для однозначного їх розуміння; ретельне вивчення відповідей – розглядання їх не ізольовано, а в контексті всього педагогічного дослідження.

Вивчення дитячих робіт і документації навчально-виховного закладу. Для педагогічного дослідження особливу цінність представляє вивчення результатів продуктивної діяльності дитини: малювання, ліплення, аплікація, конструювання, художня праця тощо. Цей метод дозволяє виявити рівень знань та вмінь дошкільників, коло інтересів як вихователя, так і дітей, рівень розвитку тих або тих здібностей. У музичній діяльності результати

музичного розвитку дошкільників можуть вивчатися під час «живого» виконання, а також завдяки аудіо записам, нотному оформленню музичним керівником придуманих дітьми поспівок, пісеньок. Такого роду зрізи через певні проміжки часу визначають ступінь просування дітей у їхньому розвитку.

Педагогічний експеримент – це засіб пізнання й конструювання педагогічного процесу для виявлення нових шляхів навчання й виховання (М. Данилов, Ф. Корольов). У певному розумінні він може бути моделлю навчально-виховного процесу, яка підлягає відтворенню в різних умовах (при створенні аналогічних педагогічних ситуацій).

Педагогічний експеримент може бути тривалим, розрахованим наприклад, на увесь час перебування дитини в дошкільному закладі, і коротким, нетривалим залежно від мети експерименту, його етапів (констатувальний, формувальний, прикінцевий). Обов'язковою умовою педагогічного експерименту є конструювання нових елементів навчання, і виховання, їх перевірка й зіставлення зі звичайною педагогічною роботою.

У педагогічних дослідженнях, у тому числі й із проблем музичного виховання дітей, використовуються також статистичні методи, які забезпечують їх точність і наукову вірогідність фактичного матеріалу, його кількісних показників.

4. Завдання музичного виховання дітей дошкільного віку.

Основним нормативним документом, який визначає вимоги до змісту та обсягу дошкільної освіти в Україні, її пріоритети, є Базовий компонент дошкільної освіти, спрямований на оновлення принципів, цілей, змісту, технологій виховання, розвитку і навчання дітей. До Базового компонента дошкільної освіти розроблено методичний супровід – Коментар, а також інші комплексні програми, серед яких, зокрема, програма «Дитина» та методичні рекомендації до неї. Один із ключових підходів до реалізації змісту чинних програм в Україні – пріоритетна зорієнтованість на активізацію творчого потенціалу дитини. Відтак запроваджені в навчально-виховному процесі

дошкільного навчального закладу освітні технології та родинне виховання мають будуватися на залученні кожної дитини саме до тих видів діяльності,

Мета вихователів і музичних керівників дошкільних навчальних закладів — виховувати засобами мистецтва любов до прекрасного, впливати на почуття, мислення дитини, її характер і волю, сприяти свідомому сприйняттю дійсності. Створення дорослим на заняттях радісної, приємної для кожної дитини атмосфери, яка допомагає увійти в чарівний світ музично-естетичних почуттів і образів, сприяє прилученню дитини до музики з раннього віку. Заняття музикою – складова частина всебічного виховання дітей: естетичного, морального, розумового і фізичного.

Найбільш ефективно музично-естетичне виховання здійснюється в процесі практичної діяльності дітей. Тому вихователі повинні розвивати творчі здібності дошкільників під час занять різними видами музичної та художньої діяльності (співи, танці, ігри, малювання тощо). Сприймаючи явища навколишньої дійсності, дитина спочатку засвоює те, що їй найбільше сподобалось, а потім починає виявляти свої творчі здібності й нахили.

На музичних заняттях розвиваються також розумові здібності дітей. Пізнання життя через музику дає дитині можливість по-новому побачити навколишній світ, розширює кругозір. Діти вчать порівнювати музичні образи з навколишньою дійсністю. Різноманітний зміст музичних творів збуджує фантазію, розвиває пам'ять, сприймання, творчі здібності дітей, збагачує їхній словниковий запас.

В процесі музичного виховання активно розвивається мислення дітей. У 4-5 років вони можуть самостійно розповісти, про що співається в пісні, як треба виконувати танок. У 6-7 років – уже вміють переказувати зміст пісень, оперуючи деякими музичними термінами; з ними можна проводити бесіди про музичні твори. Старші дошкільники доповнюють відповіді товаришів, порівнюють їх та оцінюють.

На музичних заняттях здійснюється також фізичне виховання. Крокуючи під урочистий марш, співаючи веселих, радісних пісень, діти стають

бадьорішими, у них підвищується загальний тонус, що сприяє зміцненню здоров'я. Співи допомагають правильно розвивати і зміцнювати голос, навчають керувати дихальним апаратом, справляють благотворний вплив на весь організм.

Музично-ритмічні рухи виробляють звичку до точності рухів, поліпшують поставу дітей. Загальновідомо, що фізичні вправи набагато легше виконувати під музику. Ритм музики, правильно підібраної до фізичних вправ і рухливих ігор, посилює їхній корисний вплив на організм дитини

Музичні твори допомагають, наприклад, краще зрозуміти природу. З великим задоволенням діти слухають музику, яка нагадує знайомі образи.

Працюючи над розвитком музично-ритмічних рухів, насамперед потрібно навчити дітей виразно виконувати танці, ігри, хороводи. Особливу увагу слід звернути на вміння дошкільників узгоджувати рухи з характером музики, з такими найбільш відчутними засобами музичної виразності, як регістр, темп, динаміка, нескладний ритмічний малюнок.

Творчі здібності дітей розвиваються на основі слухання музики і накопичення музичних уявлень, оволодіння навичками рухатися під музику і виразно співати, під час виконання спочатку простих, а потім більш складних творчих завдань. Процес музичного виховання дітей дошкільного віку динамічний, здійснюється з послідовним подоланням труднощів, виправленням помилок, що сприяють його стабілізації.

Запитання для самоперевірки

1. Чим відрізняється музика від інших видів мистецтва?
2. Які можливості музики у виховання особистості?
3. Визначте мету і завдання курсу «Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку»
4. У чому полягає специфіка змісту понять «виховання», «навчання», «розвиток» в контексті даного курсу?

Тема 2. Становлення і розвиток теорії та методики музичного виховання.

1. Становлення теорії і практики музичного виховання в радянських дошкільних закладах у 20-х – 30-х рр.

2. Вплив психологічних і педагогічних досліджень на розвиток теорії музичного виховання (50–70-ті роки).

3. Теорія і практика музичного виховання в радянських дошкільних закладах і у наш час.

1. Становлення теорії і практики музичного виховання в радянських дошкільних закладах у 20-х – 30-х рр.

Становлення теорії і практики музичного виховання в радянських дошкільних закладах у 20-х – 30-х рр. Музичне виховання починається із самого раннього дитинства – у родині, яслах, дошкільному навчальному закладі та продовжується в школі.

Система музичного виховання дітей – складова частина системи естетичного виховання, розроблена на основі теорії й методичних принципів педагогіки, психології, анатомії, фізіології, етики, естетики та музикознавства. З урахуванням сучасного рівня теорії та практики музичного виховання визначаються завдання музичного виховання дітей, види й форми музичної діяльності, методичні прийоми навчання на заняттях, музичного розвитку дітей у повсякденному житті, встановлюються програмові вимоги відповідно до вікових особливостей дітей.

Музичне виховання передбачає ознайомлення дітей з доступними для їхнього сприйняття музичними творами, навчання співу й музично-ритмічним рухам, грі на музичних інструментах.

На рубежі XIX-XX ст. масове музичне виховання дітей дошкільного віку (народні пісні, ігри зі співом, домашнє музикування, культові музичні звучання) у Росії носило подекуди стихійний характер.

Журнал «Дитячий садок» в 1867–1869 рр. опублікував низку матеріалів, у яких фребелевським іграм протиставлялися ігри з російськими народними мелодіями. Не всі наведені ігри відрізнялися художністю, найчастіше в них

була присутня примітивна підтекстовка. Але все-таки вони зіграли значну роль у справі музичного розвитку дошкільників.

Найбільш значними для практики музичного виховання дітей дошкільного віку стали роботи відомих фахівців – музикантів в області шкільного навчання: А. Пузиревського, А. Маслова, А. Карасєва, С. Миропольського та ін.

На рубежі XIX–XX ст. на процес музичного сприйняття дошкільників сприяла теорія вільного виховання К. Вентцеля. По Вентцелю, у музичній роботі з дітьми головне місце приділяється «вільним щиросердечним переживанням дитини». Роль педагога ігнорується, необхідність програм і планів заперечується.

У період 20–30-х років XX ст. дошкільна педагогіка, у тому числі й музична, знаходилась на шляху становлення в єдину систему. Музичне мистецтво стало загальнозначущим. Підготовлений Н. Крупською і А. Луначарським документ «Положення про єдину трудову школу», що вийшов з друку 16 жовтня 1918 р. наголошує про необхідність загального дитячого музично-естетичного виховання, уточнює значення його видів, визначає вікові шаблі розвитку дитини.

В 20–ті роки минулого століття були визначені завдання естетичного виховання, що не втратили значимість і в цей час.

Документом, що методично обґрунтовував виховний процес, став «Довідник по дошкільному вихованню». Значення музичного виховання в житті дітей дошкільного віку розкривалося в статті «Дитячий садок і вогнище». Для музичного розвитку дітей рекомендувалося використовувати високомистецькі музичні твори, у тому числі композиторів М. Римського-Корсакова, А. Лядова, А. Гречанінова, а також правильний добір музичних іграшок.

Величезну роль у розвитку теорії музичного виховання дошкільників зіграли всеросійські з'їзди по дошкільному вихованню, що проходили в 1919,

1921, 1924 і 1928 роках. Поряд з обговоренням загального напрямку й цілей у розвитку дошкільного виховання тут ставилися питання приватних методик.

У 1919 році на базі колонії «Бадьоре життя» організовується Перша досвідчена станція, а в 1921 році Державною академією мистецтв відкривається кабінет примітивного мистецтва й дитячої творчості. Питання про художнє виховання дітей був поставлено уже в першій доповіді про зміст майбутньої діяльності досвідченої станції. Музичною роботою Першої досвідченої станції керувала В. Шацька. З ініціативи С. Шацького в Першій досвідченій станції був організований музичний відділ, який вів експериментальну роботу з дітьми різного віку, займався питаннями підготовки кадрів, організовував роботу серед населення. Експериментальна діяльність здійснювалася широко й була спрямована на пошуки нових шляхів як у змісті, методах, так і в організації процесу музичного виховання в місті й селі.

В 1925 році при педагогічній секції асоціації ритмістів була організована дошкільна комісія, що займалася розробкою питань організації, мети, змісту й методів роботи зі співів й ритміки в дитячому садку. Із книгою «Музика й ритміка в дитячому садку» в 1926 році виступила в пресі М. Румер. Вона узагальнила досвід по музичному вихованню восьми дошкільних закладів Москви й підсумувала результат роботи дошкільної комісії. У книзі цікаво розкривається питання про два види музичних ігор (ритмічних і творчих), а також приділяється увага ритмічним вправам.

М. Метлов у ці роки опублікував збірники: «20 дошкільних пісень» (1924), «Пісні дошкільників» (1925), «Ритмічні ігри під спів» (1927), « На літньому майданчику» (1927), чотири випуски «Музична хрестоматія» для музичних ігор і слухання (1929).

Перші програми дитячого садка були розроблені в 1932 році і випущені як проекти програм для перевірки в практичній роботі. Основна програма була складена по видах діяльності дітей для кожної вікової групи. Окрім того, для кожної вікової групи були складені програми по 16 організуючих моментах, які розподілялися по кварталах. Кожна програма по видах діяльності була з

пояснювальною запискою й методичними вказівками. Вони були складені по суспільно-політичному, трудовому вихованню, заняттям по вивченню законів природи, фізичному вихованню, музично-руховій роботі, образотворчій діяльності, грамоті.

Приблизний репертуар, запропонований програмою, дозволяв педагогу довільно, самостійно підбирати музичні твори. Так як музичну роботу з дітьми вів не фахівець, то програмою рекомендувалося вводити музику в повсякденне життя по трьом напрямкам: усвідомлення зв'язку музики з низкою явищ суспільно-трудового порядку; розвиток активності; оформлення низки питань, по яких працювали в групі. Розвиток рухів передбачалося проводити під спів дітьми раніше вивчених ігрових і танцювальних пісень. В іграх рекомендувалося чітко підпорядкування правилам. Основні завдання в танцях: поліпшення рухового апарату, розвиток колективної організованості.

При використуванні програм в 1932 році у практичній роботі були виявлені серйозні помилки (перевантаження дітей пізнавальним матеріалом, невідповідність їх віковим рівням розвитку дітей і т. ін.). У результаті проект програм не був затверджений Наркомпросом, і у квітні 1934 року були випущені нові затверджені програми й внутрішній розпорядок дитячого садка. Вони містили в собі дев'ять розділів, серед яких було художнє виховання. Програма по художньому вихованню передбачала розвиток навичок музичної діяльності: спів і рухи під музику; творча ініціатива й зв'язок музики з життям.

У програмі викладений зразковий тематичний план роботи зі суворим дозуванням матеріалу.

Хоча в 30–ті роки ХХ ст. на сторінках журналу «Дошкільне виховання» й публікувалося багато методичних розробок, виходили з друку збірники сценарних матеріалів для свят, досвід роботи дитячих садків узагальнювався мало. В 1935 році у журналі «Дошкільне виховання» створюється спеціальний відділ «Методика й науково-дослідна робота». Науковотеоретичні матеріали в ці роки розробляли Є. Аркін, Є. Фльоріна, В. Шацька, М. Метлов, С. Чешева, М. Румер, Т. Бабаджан, О. Варшавська, О. Кенеман та ін. З'явилася плеяда

дитячих композиторів (М. Александров, М. Раухвергер, В. Витлін, В. Герчик, О. Тилічєєва, Т. Попатенко, А. Філіпенко тощо).

Розвиток системи музичного виховання дітей дошкільного віку в 60–ті роки ХХ ст. визначалося впливом соціально-педагогічних факторів воєнних років. Природно, що формування рис особистості дітей у той період проходило в особливих умовах, так як психіка була травмована, і майже кожній дитині, особливо з тих, хто перебував у бомбосховищах, евакопунктах, метро, домоуправліннях, був необхідний особливий, індивідуальний підхід.

Увесь зміст художнього, і особливо музичного, виховання значно збагатився народним мистецтвом. У повсякденне життя дітей міцно ввійшла народна іграшка. Репертуар дитячих пісень, ігор, танців збагатився творами, написаними спеціально для дітей композиторами А. Александровим, М. Раухвергером, В. Герчик, М. Йорданським, А. Філіпенко та ін.

2. Вплив психологічних і педагогічних досліджень на розвиток теорії музичного виховання (50–70-ті роки).

В ХХ ст. 60–ті роки стали періодом активної розробки, апробації й впровадження нових ідей і матеріалів в області музичного виховання в педагогічну практику. В 1951 році свою роботу в області логопедичної ритміки опублікувала В. Грінер. У ній велика увага приділяється ігровій діяльності, образному поясненню завдань, використанню доступних і зрозумілих творів для слухання музики, індивідуальному підходу до дітей.

В 1952 році вийшов збірник О. Коноровою «Методичний посібник з ритміки», що складається з методичних пояснень і нотних додатків. Музичний матеріал збірника являв собою цінним для практики добір народних, сучасних і зарубіжних класичних музичних творів, що сприяють розвитку уяви й фантазії дитини, самостійності проявів в ігровій і танцювальній діяльності, взаємодії з товаришами.

В 1953 році виходить «Керівництво для вихователів дитячого садка», що ставило основними завданнями фізичне, розумове, моральне й художнє виховання, здійснюване через образотворчу діяльність, природу, літературу,

співи і музику. По музичному вихованню рекомендовано проводити 80 занять на рік. Програма навчання викладена по розділах: спів, музичні ігри й танці, слухання (починаючи із середньої групи).

В 1962 р. виходить «Програма виховання в дитячому садку», що витримала дев'ять видань до 1982 року. В області музичного виховання програма дає певний обсяг умінь і навичок, якими повинна опанувати дитина до 7-річного віку. Ускладнення програмних вимог по вікових групах іде по лінії більшої деталізації завдань, більш тонкої відмінності характеру музики й засобів музичної виразності як у кількісному, так і якісному планах.

Програмні вимоги по співу, слуханні музики, музично-ритмічних рухів забезпечують єдність виховних і освітніх завдань, чим досягається певний рівень розвитку дитини. Вони дозволяють так розподіляти матеріал, що його ускладнення відповідає фізичному й психічному розвитку дітей різних вікових груп і забезпечує найкращий розвиток кожної дитини і її підготовку до шкільного навчання.

Період активної розробки, апробації й впровадження нових ідей, їх теоретичних розробок у справі створення системи музичного виховання дітей дошкільного віку – 60–ті рр. ХХ ст. (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Войнова, А. Зіміна, О. Кенеман, Є. Костіна, М. Метлов, М. Медведєва, К. Тарасова та ін.). Оpubлікована в 1968 році монографія Н. Ветлугіної «Музичний розвиток дитини» ознаменувала собою завершення періоду становлення теорії й методики музичного виховання як науки, об'єднала в собі матеріали багаторічних досліджень, присвячених питанням музичного виховання дітей дошкільного віку.

3. Теорія і практика музичного виховання в радянських дошкільних закладах і у наш час

В ХХ ст. 90–ті роки стали новим періодом інтеграції теорії й практики, психологізації процесу музичного виховання й розвитку дитини. У ці роки у зв'язку з інтенсивним розвитком педагогічної науки йде активний пошук

шляхів удосконалювання процесу музичного виховання в школі й дошкільних закладах, переосмислення змісту уроків музики, музичних занять.

В 90–ті роки ХХ ст. спостерігався інтенсивний розвиток теорії й практики музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Методичні основи теорії естетичного виховання, у тому числі музичного, було викладено в монографічних роботах з естетики (А. Бурів, Н. Киященко, М. Овсяннікова, В. Розумний, В. Скатерщиков та ін.) і педагогіки (С. Анічкін, А. Балян, Н. Киященко, Б. Ліхачов).

В 70–ті роки ХХ ст. отримують подальший розвиток питання дитячої художньої творчості, всебічно використовуються її прояви в драматизації, образотворчої, мовленнєвої й музичної діяльності дошкільників. Лабораторія естетичного виховання НДІ дошкільного виховання АПН СРСР опублікувала в 1972 році результати проведених досліджень, у яких були викладено три групи показників, специфічних для визначення творчого початку дітей у музичній діяльності: здібності, що проявляються в музичній діяльності, інтереси, відносини дітей; способи творчих дій; рівень дитячої творчої «продукції».

Основні напрямки музичного виховання дошкільників у ці роки розглядаються в контексті цілісного педагогічного процесу. На сторінках журналу «Дошкільне виховання» висвітлюються матеріали наукових досліджень і досвід педагогів-практиків, розглядаються основні питання підготовки музичних керівників дошкільних закладів.

Контроль за процесом музичного виховання дітей здійснюють міські й районні методичні центри. За правильну постановку музичного виховання в дошкільних закладах відповідають музичні керівники, що мають спеціальну дошкільну та музичну освіту, а також вихователі дитячого садка (у своїх групах). Завідувачі й старші вихователі дошкільних закладів створюють умови для організації й проведення навчально-виховного процесу, контролюють проходження програми, допомагають налагодити організаційні контакти музичного керівника з педагогічним колективом.

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте теорію вільного виховання К. Вентцеля у музичній роботі з дітьми.
2. Обґрунтуйте вплив В. Бехтерева на становлення процесу музичної педагогіки.
3. Охарактеризуйте працю В. Шацької «Музика в дитячому садку».
4. Дайте коротку характеристику праці Б. Теплова «Психологія музичних здібностей».
5. Які основні музичні здібності входять у структуру музикальності?

Тема 3. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей дошкільного віку

1. Сутність індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі: а) індивідуальність; б) індивідуалізація; в) індивідуальний підхід.
  2. Характеристика диференційованого підходу у вихованні особистості.
  3. Індивідуально-диференційований підхід як педагогічна проблема
- 1. Сутність індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі.*

Концептуальне положення сучасної теорії дошкільного виховання спрямоване на використання потенційних можливостей розвитку кожної дитини, формування індивідуально-творчих здібностей вже на етапі дошкільного дитинства. В період від народження до семи років закладаються підвалини набуття в подальшому різних спеціальних знань, умінь і навичок. Одним із принципів забезпечення успіху у вихованні та навчанні дітей в дошкільних навчальних закладах є врахування вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини. У реалізації індивідуального підходу особливу роль відіграє диференціація навчання. Вона здійснюється через добір змісту навчального матеріалу та прийомів роботи з дошкільниками, зумовленими особливостями їхнього сприймання, пам'яті, мислення, емоційно-вольової сфери.

Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти передбачають орієнтацію на особистість дитини, створення сприятливих умов для формування в неї

належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб, характеру, пізнавальних психічних процесів тощо. З огляду на це, особливого значення набуває проблема індивідуального виховання та навчання як одна з передумов створення особистісно зорієнтованої моделі дошкільної освіти.

Відомо, що «індивідуальний підхід» як принцип навчання і виховання дітей, завжди був присутній у педагогіці, проте його сутність залишається відкритим питанням для подальших наукових досліджень. Означена проблема є складною, подекуди суперечливою і в теоретичному аспекті і в практиці її реалізації. Її досліджували психологи (Б. Ананьєв, Б. Бехтерев, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Запорожець, Г. Костюк, О. Леонтєв, В. Мерлін, Б. Теплов); фізіологи (І. Павлов); філософи (Дж. Локк, Г. Спенсер, Р. Штейнер); класики педагогіки (Я. Коменський, М. Монтесорі, А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський); сучасні вчені і науковці (А. Богуш, Г. Дикопольська, Я. Ковальчук, Н. Литвина, Т. Степанова, Т. Суржук, К. Щербакова та ін.).

Ян Амос Коменський стверджував, що «вивчення здібностей учня до пізнання і способів навчання, які відповідають цим здібностям і тим знанням, якими мають оволодіти учні, є предметом дидактики». У педагогічній системі Я. Коменського, чітко визначені положення про те, що весь процес навчання і виховання дітей необхідно будувати з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей і виявляти ці особливості шляхом систематичного нагляду.

Принцип індивідуального підходу до виховання дитини має давню історію. Ще Й. Песталоцці застерігав від будь-яких спроб «стригти всіх дітей під один гребінець». Цю ідею в різних формах та варіантах сповідували, розробляли й реалізовували відомі педагоги минулого. Й. Песталоцці і Р. Оуен практично довели важливість індивідуального підходу в перевихованні дітей з лихими нахилами, причому, що особливо важливо, вони підкреслювали силу

впливу на дітей доброти, чуйності, участі вихователя, поваги до особистості дитини, говорили про вплив прикладу педагога. Вчені підкреслюють, що індивідуальність ніколи не буває і не може бути абсолютною.

Засновником індивідуального підходу у вітчизняній педагогіці був К. Ушинський. Він звертав увагу на те, що вчитель повинен «наскільки можливо точніше вивчити ті психічні явища, які мають найбільше значення для педагогічної діяльності». Відтак, К. Ушинський пов'язував індивідуальний підхід вихованців з усвідомленістю педагога в особливостях розвитку пам'яті, уваги, волі, мислення дітей.

С. Русова, як одну з умов навчання дошкільників, розглядала індивідуальний підхід: «Ще більше ваги має індивідуальний підхід до навчання серед малих дітей по дитячих садках. Серед цих дітей дуже виразно виявляються різнобарвні духовні постаті й треба до кожного підходити з тим словом, яке найкраще дійде до душі, захопить думку й викличе самостійну моральну роботу».

Проблему індивідуального підходу всебічно та оригінально розвинув В. Сухомлинський. Він підкреслював, що для успішного навчання дітей необхідно насамперед знати кожну дитину. А тому слід уважно, вдумливо вивчати її. У Павлиській сільській школі В. Сухомлинський, разом з іншими педагогами, починав працювати з шестирічними дітьми за рік до вступу їх до школи.

У 20-ті роки ХХ століття індивідуальний підхід був визнаний провідним принципом виховання і навчання. У працях психологів і педагогів (Б. Ананьєв, П. Блонський, Н. Крупська, А. Луначарський) було закладено основи індивідуального підходу. Вчені висвітлювали різні аспекти вивчення особливостей дітей, їхньої діяльності та оптимальної організації індивідуальної роботи.

Таким чином, індивідуальний підхід – це педагогічний вплив на кожну дитину, який ґрунтується на знанні її особистих рис і умов життя, в результаті якого в педагога створюється чітке уявлення про характер кожного з них, про його інтереси і здібності, що дає змогу зрозуміти вчинки дитини, застосувати

найбільш доцільні навчально-виховні засоби, які розвивають творчу активність дітей.

Одним із найважливіших завдань дошкільної освіти на сучасному етапі є перехід від масового навчання до індивідуального. Сьогодні завдання закладу дошкільної освіти полягає в тому, щоб закласти фундамент освіти кожного дошкільника, сформувати майбутнє підростаюче покоління як творчу особистість, прищепити прагнення до знань, навчити набувати уміння та навички в умовах демократизації суспільства.

2. Характеристика диференційованого підходу у вихованні особистості.

Ідея диференційованого навчання не є абсолютно новою для вітчизняної педагогіки. Вона завжди привертала увагу педагогів-класиків як зарубіжної, так і вітчизняної педагогіки (Є. Водовозова, О. Духнович, П. Лесгафт, Дж. Локк, М. Монтесорі, Й. Песталоцці, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, С. Русова, К. Ушинський, Ф. Фребель, С. Френе.); психологів (І. Бех, П. Блонський, Л. Божович, Л. Виготський, Л. Занков, Д. Ельконін, Л. Славіна, В. Романець, О. Киричук та ін.), а також сучасних педагогів (А. Богуш, В. Галузинський, О. Проскура, Т. Степанова, Т. Суржук).

Слово «диференціація» латинського походження й означає неоднаковість, поділ, розчленування цілого на частини, ступені.

Диференціація навчання – форма врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання.

Вітчизняні дослідники (Л. Занков, Н. Менчинська, Н. Талізін) звернулися до пошуку шляхів диференціації в навчально-виховному процесі в середині 50-х років ХХ століття. Причиною актуалізації цієї наукової проблеми стала соціально-педагогічна криза, що визріла на той час: відрив навчання і школи в цілому від реалій життя, невідповідність наявної системи освіти демократичним принципам суспільства і вимогам науково-технічної інформації.

Вчені інституту психології Національної академії педагогічних наук України (Ю. Гільбух, Л. Кондратенко, В. Котирло, С. Коробко, Є. Проскура)

дійшли висновку, що повноцінна диференціація можлива тільки в тому випадку, якщо ми знаємо про здібності дітей на старті навчання, а потім уже продовжуємо навчання з її урахуванням.

Диференційований підхід до виховання дітей – це перехідна стадія від колективних форм роботи до індивідуальних, що дозволяє будувати роботу з різними групами з метою впливу на кожну дитину, відповідно до її індивідуальних особливостей.

Диференціація в дошкільній педагогіці передбачає розподіл дітей на мікрогрупи за індивідуально-типологічними ознаками, і насамперед за виявленими здібностями: розумовими (здібності до будь-якої дисципліни – математики, зображувальної діяльності, музики, розвитку мови); трудовими (прагнення до оволодіння тими чи тими видами праці, вміння доводити розпочату справу до кінця та ін.).

3. Індивідуально-диференційований підхід як педагогічна проблема.

Диференційований підхід навчального процесу створює умови для поглиблення знань, позитивно впливає на ставлення дітей до навчання, дозволяє педагогу ефективно побудувати роботу з різними групами, з метою реалізації можливості впливу на кожну дитину, розвитку в ній у процесі роботи з колективом індивідуальних здібностей. Нова хвиля досліджень проблем як індивідуального підходу, так і диференціації у вітчизняній науці виникла в 60-х роках ХХ століття (О. Байметов, С. Бочаров, О. Бударний, В. Галузинський, Л. Занков, В. Крутецький, М. Лейтес, Н. Менчинська, Н. Тализіна та ін.).

Проблема індивідуально-диференційованого навчання дітей дошкільного віку вивчена недостатньо. Досліджувались лише її окремі аспекти: індивідуальний підхід у вихованні дітей (Я. Ковальчук, Н. Литвина, Г. Дикопопська), індивідуальний стиль діяльності (Г. Дикопольська, Є. Климов), індивідуалізація і диференціація в навчанні другої мови (Л. Андрієвська, І. Луценко, В. Ляпунова), у формуванні окремих математичних уявлень (Н. Грама, Т. Степанова, К. Щербакова). Ученими доведено, що індивідуальні типологічно зумовлені відмінності проявляються у процесі

виховання і навчання досить рано, вже в три роки. У старшому дошкільному віці індивідуальний стиль дитини виступає у вирішенні практичних завдань, який характеризується певним співвідношенням орієнтувальної і виконавської діяльності (Л. Вяткіна, Е. Маствиліскер, Е. Штimmer та ін.).

Індивідуальний розвиток дитини зумовлений самою природою. Тому для здійснення індивідуально-диференційованого підходу педагогу необхідно спочатку вивчити психічні особливості кожної дитини. Необхідно звернути особливу увагу на фізіологічну, когнітивну й емоційну сфери.

Запитання для самоперевірки

1. Розведіть поняття «індивідуалізація», «індивідуальний підхід».
2. Дайте визначення зовнішній і внутрішній диференціації.
3. Як ви розумієте «Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей дошкільного віку?»

Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тема 4. Види музичної діяльності (слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах).

1. Слухання музики – один із основних видів музичної діяльності.
2. Співи – вид музичної діяльності.
3. Музично – ритмічні рухи (рухи під музику, танці, музична гра).
4. Гра на дитячих музичних інструментах.

1. Слухання музики – один із основних видів музичної діяльності.

Серед усіх видів музичної діяльності, слухання музики займає особливе місце. Адже саме з цього і починається залучення дитини до музики. «Щоб полюбити музику, – підкреслював Д. Шостакович, – треба перш за все її слухати... треба виховувати свій смак на кращих зразках музичної класики, на кращих творах сучасних композиторів, ідучи від найбільш доступного до складного і глибокого».

Слухання музики – складовий компонент усіх видів музичної діяльності: співів, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах. Слухання

музики є окремим, дуже важливим розділом музичного виховання. Це особлива діяльність, що має самостійне значення. Любов до музики, потреба в ній, оціночні судження формуються передусім у процесі слухання. Завдяки цій діяльності розвивається музичне сприймання, закладаються основи музичної культури. Музика допомагає дитині не лише відчувати прекрасне, а й усвідомити його. Емоційний вплив музики набагато більший, ніж вплив будь-якого іншого виду мистецтва

Слухання музики «позитивно впливає на всебічний розвиток дошкільників і, зокрема, розумовий. У процесі слухання діти вчаться помічати подібність між окремими частинами твору і своєрідність кожної з них, виділяти характерні ознаки музичного образу, співвідносити зміст музики з назвою твору. Таким чином, дитина поступово привчається аналізувати музику, оволодіває прийомами образного мислення. При правильній організації занять слухання музики сприяє формуванню у дітей довільної уваги, вольових якостей. Ці заняття безпосередньо пов'язані також із завданням морального виховання дошкільників.

Отже, основні завдання розділу слухання музики:

- навчити дітей любити музику, емоційно відгукуватися на неї; розвивати музичні здібності;
- сприяти всебічному розвитку дитини;
- виховувати оціночне ставлення до музики, закласти основи музичного смаку;
- знайомити з кращими, доступними дітям зразками народної, класичної та сучасної музики;
- розвивати сприймання музики, формувати навички слухання і запам'ятовування її;
- навчити розрізняти музику за характером і змістом, жанрами і засобами виразності;
- створити фонд улюблених дитячих музичних творів.

Займаючись з дітьми слуханням музики, педагог знайомить їх з різноманітними по змісту музичними творами, поглиблює і розширює коло їх уявлень, виховує почуття, музичне сприймання та музичний смак. При визначенні завдань із слухання музики необхідно враховувати вікові можливості дітей.

2. Співи – вид музичної діяльності.

Співи займають провідне місце в системі музичного виховання дітей дошкільного віку. Навчання співів – один з найсильніших засобів естетичного впливу на особистість. В. Сухомлинський стверджував, що співи як би відкривають людині очі на красу рідної землі. Пісня супроводжує життя дитини з самого раннього віку.

Педагоги – музиканти накопичили великий досвід роботи з формування особистості дитини в процесі навчання співам. Вагомий внесок в нього внесли Є. Алмазов, Т. Волчанська, Н. Ветлугіна, Р. Зінич, М. Метлов, Л. Михайлова, В. Шацька, Б. Яворський. В їх працях подано теоретичне обґрунтування системи засвоєння співочих навичок, запропонована методика практичної роботи з дітьми різного віку, показано вплив співочої виконавської діяльності на всебічний розвиток особистості дитини. Співи виховують естетичне сприйняття і почуття, музичний смак. У дітей з'являються улюблені пісні, і вони співають їх у повсякденному житті. Співи сприяють також розумовому розвитку дитини, бо розкриває перед нею цілий світ уявлень і відчуттів.

У процесі співу розвиваються слухові уявлення, без яких неможливе правильне відтворення мелодії голосом, мелодичний слух, ладове почуття, відчуття ритму, музична пам'ять і більш загальна здібність – емоційний відгук на музику. На заняттях співами вдосконалюється мова дітей, виправляються дефекти вимови. Співаючи, діти вчаться вимовляти слова протяжно, це допомагає чіткій дикції, правильному засвоєнню слів. Окрім того, текст пісні підпорядкований певному ритму також сприяє вимові важких звуків та складів.

Співи – найбільш доступна і масова форма музичного виховання. Співають всі, незалежно від природних музичних здібностей. Основні вимоги

до пісні, написаної для дітей – це доступність тексту, засобів музичної виразності та художніх образів. Дошкільники легко сприймають і усвідомлюють вокальні твори завдяки єдності слова і музики. Пісенний текст допомагає зрозуміти зміст музики і полегшує засвоєння мелодії.

Навчати дітей співів може не лише спеціаліст – музичний керівник, а й кожний вихователь з невеликою музичною підготовкою, достатньою для того, щоб чисто й виразно виконати дитячу пісню.

Кожен вихователь чи музичний керівник під час навчання співів повинен здійснювати такі завдання:

- формувати у дітей співочі вміння й навички, привчаючи їх чисто й виразно виконувати пісні;
- вчити дітей співати на заняттях і поза ними, з допомогою вихователя і самостійно, в супроводі і без супроводу інструмента;
- розвивати музичний слух, привчати дітей розрізняти правильний і неправильний спів, звуки за висотою, тривалістю, слухати себе під час співу і виправляти свої помилки;
- розвивати голос, формуючи природне дитяче звучання, закріплюючи і розширюючи діапазон, переборюючи монотонне «гудіння».

Основне завдання полягає в тому, щоб навчити дітей чисто і виразно виконувати прості пісні.

Охорона дитячого голосу

Навчаючи дітей співати, необхідно звернути особливу увагу на охорону дитячого голосу.

Дошкільники повинні виконувати пісні не дуже голосно (без напруження) не тільки в дошкільному навчальному закладі, але й за його межами. З метою охорони дитячого голосу проводяться консультації для батьків, які повинні слідкувати, щоб діти не кричали вдома, на прогулянці тощо.

Діапазон

Діапазон — це обсяг голосу від нижнього до верхнього звука. У дітей він невеликий, в основному, в межах першої октави. Для кожної вікової групи існує певний діапазон, у межах якого діти правильно і без напруження співають. На заняттях співами діти трьох років до кінця навчального року можуть співати чисто, дзвінко, в межах re^1 – $ля^1$, $сі$; Діти чотирьох років – re^1 – $сі^1$; діти п'яти років – re^1 – $сі^1$, $до^2$; шести років – $до^1$, re^1 – $до^2$, $до$ – $діз^2$. Відповідним має бути і діапазон пісень для дітей кожної вікової групи. Проте найкраще звучать пісні у трохи вужчому діапазоні: у молодших дітей (3—4 роки) – re^1 – $соль^1$; у старших (5–6 років) – $мі$ – $бемоль$ – $сі$ – $бемоль$ (першої октави). Не можна забувати про індивідуальні особливості дитячого голосу. Як правило, діапазон у дівчат трохи більший і вищий, ніж у хлопчиків.

Співацька постава

На заняттях співами діти можуть сидіти або стояти. Необхідно стежити, чи правильно вони тримають корпус, голову, як відкривають рот.

Дошкільники 5—6 років повинні сидіти прямо, не торкаючись спинки стільця: в такому положенні найкраще санкціонує основний дихальний м'яз – діафрагма.

Діти 3–4 років можуть сидіти, спираючись на спинки стільців, руки – на колінах, ближче до корпусу. Голову тримають прямо, не напружуючи і не витягуючи шиї. Діти розучують пісні завжди сидячи (їм важко довго стояти).

Вокальні навички

Дошкільники повинні співати природним звуком, без крику і напруження. Музичний керівник добивається, щоб звучання дитячого голосу було високим, легким, дзвінким, спокійним та наспівним. Необхідно обов'язково враховувати особливості дитячого голосового апарата, загальні принципи звукоутворення та індивідуальні особливості кожної дитини.

Дихання

Велике значення для протяжності співу мають також правильне дихання і вокальна дикція. Дошкільники повинні вміти дихати під час співу нормально, інтенсивно, своєчасно робити вдих та видих повітря. Діти молодшого віку

повинні брати дихання, не розриваючи слів, старші діти – після музичної фрази. Дихання людини складається з трьох фаз: вдих, пауза, видих. Співоче дихання відрізняється від звичайного більш глибоким вдихом і тривалим видихом, вимагає управління, свідомого контролю.

Дикція

Розвиваючи правильну дикцію дошкільників, необхідно добиватися: активної, рухливої роботи артикуляційного апарата, наспівного, округлого звучання голосних, чіткої вимови приголосних, правильної вимови літер і слів. Пісня складається з двох основних компонентів — мелодії і тексту. Її зміст дитина усвідомлює завдяки словам, дикція відіграє в цьому велику роль.

Погана вимова значно утруднює сприймання тексту або зовсім позбавляє можливості зрозуміти його. Ось чому розвиток правильної вокальної дикції дуже важливий при навчанні співів. Це один з аспектів роботи над виразним і красивим виконанням пісні.

Розспівування

Перед виконанням пісень діти обов'язково повинні розспівуватися, тобто співати вправи для розвитку голосу (звукоутворення, дихання, дикція, чистота інтонування) та музичного слуху. Це різноманітні звуконаслідування, народні промовки, поспівки, вправи і т. ін.

І старші, і молодші дошкільники спроможні правильно інтонувати мелодію, якщо вони добре її засвоїли і мають досить розвинутий музичний слух і голос. Чистота інтонації залежить від взаємодії слухових та вокальних навичок, від дихання, звукоутворення, дикції. Інколи дошкільники співають неправильно через те, що їхній діапазон нижчий від нормального. З такими дітьми треба займатися індивідуально, поступово привчаючи їх співати в тональності, яку пропонує композитор для всіх дошкільників даного віку.

3. Музично – ритмічні рухи (рухи під музику, танці, музична гра)

Спостерігаючи ритмічність рухів в природі і трудових процесах, простежуючи вплив музики на підвищення працездатності під час фізичної праці, вчені-фізіологи, психологи, педагоги, лікарі звертають увагу на питання

використання музики в поєднанні з рухами в лікувальних і виховних цілях. Органічна єдність музики та рухів необхідна і природно. Рухи розкривають зміст музики, відповідають їй по композиції, характеру, динаміці, темпу, метроритму.

Рухи під музику – один з видів музичного виховання дітей. Він сприяє тому, що дошкільники активно виявляють себе в музичній діяльності (участь у танці, створення певного образу в грі тощо).

Змістом музично – ритмічної роботи є навчання дітей рухів відповідно до характеру музики та засобів музичної виразності, а також навчання танцювальних рухів та різноманітних шикувань.

Основне завдання ритміки – це виховання у дітей активного, свідомого сприймання музичних творів і засвоєння ними вмінь передавати в рухах зміст та характер музики. Цих навичок дошкільники набувають під час танців, музичних ігор та вправ. Всі музично-ритмічні рухи повинні відповідати за змістом і формою творам, під музику яких вони виконуються.

Заняття ритмікою сприяють поглибленню у дітей музичних знань, розширенню кругозору, розвивають музичні здібності, творчу уяву та мислення. Вони допомагають дітям полюбити музику та емоційно відгукуватись на неї.

На музичних заняттях, починаючи з молодшої групи, дітей навчають вільно танцювати під музику, тобто самостійно вибирати рухи відповідно до характеру твору. Чим більше у дітей музичних вражень і досвіду з ритміки, тим цікавіше вони відтворюють музику у вільному танці (як і в навчанні інших видів рухів під музику).

Ігри і танці привчають дітей до колективних дій, сприяють їх об'єднанню, виховують почуття колективізму, дружби, товарищкості, взаємної поваги, а також почуття справедливості.

На заняттях у дітей формується характер, воля, наполегливість, вміння мобілізувати свої сили, зосередити увагу, проявити спритність, кмітливість, підвищується розумова активність.

Рухи під музику

Для того, щоб діти змогли невимушено і точно передавати рухами зміст, характер, форму та засоби музичної виразності, необхідно використовувати на заняттях музично – ритмічні вправи. Найкраще робити їх на початку занять, бо вони сприяють організованості дошкільників та емоційно налаштовують їх.

Танці

Окрім рухів під музику, значне місце в музично – ритмічному вихованні займають танці. Вони сприяють музичному розвитку дитини, тому що танець дає можливість дошкільникам услухуватися в музику, щоб краще зрозуміти її, розвиває почуття ритму.

Послідовність розучування фіксованого танцю така: спочатку діти слухають музику, визначають її характер, форму, засоби виразності. На наступному занятті музичний керівник показує рухи, і діти починають їх розучувати.

Музична гра

Гра є основним та улюбленим видом діяльності дітей. У музично-ритмічних рухах гра займає одне з центральних місць. Її зміст і характер рухів визначаються музикою. Цей вид діяльності, близький і зрозумілий дітям, значною мірою сприяє їхньому музичному і всебічному розвитку.

Музичні ігри можна поділити на такі види:

- сюжетна гра, що супроводжується програмовою музикою;
- сюжетна гра, що супроводжується піснею;
- безсюжетна гра.

Тематика і зміст сюжетних музичних ігор різноманітні. В деяких іграх використовуються найбільш близькі і зрозумілі дітям образи і дії, що вони їх спостерігають у навколишньому житті.

Гра на дитячих музичних інструментах

Навчання дітей грі на музичних інструментах відкриває перед ними світ нових звукових фарб, допомагає розвивати музичні здібності і стимулює інтерес до інструментальної музики. Планомірні та систематичні заняття

вихователів і музичних керівників дошкільних закладів з оркестром організують дитячий колектив, сприяють інтенсивному і плідному розвитку музикальності.

Для організації дитячого оркестру необхідний цілий «арсенал» музичних іграшок та інструментів, які умовно можна поділити на такі групи:

– шумові – (молоточки, ложки, тріскачі, кастаньєти, маракаси, дзвіночки).

– струнні – цитра, домра, балалайка, цимбали, арфа, дитяча гітара. Звук на них виникає, коли дитина торкається струн пальцями або медіатором (тонка пластина із пластмаси).

– духові – дудочка, кларнет, ріжок, сопілка, саксофон, тріола, труба флейта, Звук виникає при вдуванні повітря в трубку інструмента.

– клавішно-язичкові – баян, акордеон, гармоніка. Звук виникає, коли нажимаєш клавішу.

– ударно-клавішні – іграшкові роялі, піаніно. Звук викликає удар молоточка.

– ударні – бубон, трикутник, тарілки, барабан, металофон, ксилофон, кастаньєти.

Таким чином, гра на музичних інструментах впливає на всебічний розвиток особистості, має велике виховне та навчальне значення.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть провідний вид музичної діяльності дітей і його характерні особливості, які проявляються в різні вікові періоди життя дошкільників.

2. В чому проявляється взаємозв'язок навчання і творчості?

3. Як впливає музика на якість розумової діяльності дітей дошкільного віку?

Тема5. Характеристика методів і прийомів музичного виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку.

1. Методи і прийоми музично–естетичного виховання.

Загальна характеристика:

- наочні;
- словесні;
- практичні.

Методи і прийоми музично–естетичного виховання.

Загальна характеристика. Виходячи зі специфіки основних завдань музичного виховання дошкільників методи і прийоми музичного виховання можна визначити як способи взаємозалежної діяльності педагога й дітей, спрямовані на розвиток музичних здібностей, формування основ музичної культури. Для характеристики методів музичного виховання оберемо одночасно дві класифікації, об'єднавши їх: наочний, словесний і практичний методи в сполученні із проблемними.

Педагогічні методи тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють один одного.

Наочно-зоровий метод в музичному вихованні має допоміжне значення й може бути віднесений до прийомів. Зорова наочність (картини, малюнки, кольорові дидактичні картки тощо) застосовується для того, щоб конкретизувати враження, розбудити їхню фантазію, проілюструвати незнайомі явища, образи, познайомити з музичними інструментами тощо. Зорова наочність повинна сполучатися зі слуховою, допомагати слуховому сприйняттю. Вона застосовується не завжди, а лише по необхідності, залежно від віку дітей (у молодших групах її застосування більш виправдано), наявність програми зі зображувальності в музичному образі.

Словесний метод у педагогіці має універсальний характер. У музичному вихованні він також незамінний. Педагог організовує увагу дітей, передає їм певні знання: про музику, композиторів, виконавців, музичні інструменти, пояснює музичні твори, які вони слухають, учить самостійно застосовувати засвоєні виконавські й творчі вміння та навички. За допомогою слова можна поглибити сприйняття музики, зробити його більше образним, осмисленим. Бесіда, розповідь, пояснення, роз'яснення – такі різновиди цього методу і у музичному вихованні. Особливістю словесного методу в музичному вихованні

дошкільників є те, що тут потрібно не побутова, а образна мова для пояснення музики. В. Сухомлинський писав: «Слово повинне налаштувати чуйні струни серця.. Пояснення музики повинно нести в собі щось поетичне, щось таке, що наближало б слово до музики».

Практичний метод у музичному вихованні також дуже важливий. Показ педагогом виконавських прийомів у співах, музично-ритмічних рухах, грі на музичних інструментах і освоєнні їх дітьми необхідні для музичної діяльності (виконавської й творчої).

У кожному виді виконавства дошкільники засвоюють певні навички й уміння, які дозволяють їм успішно проявляти себе в самостійній і творчій діяльності.

Практичний метод здобуває характер проблемності, якщо музичний керівник показує не один варіант виконання, а два або три. У такій проблемній ситуації діти повинні, наприклад, вибрати з декількох рухів один, найбільш відповідний характеру музики.

Отже, прямий показ повинен сполучатися з іншими методами й прийомами, що стимулюють інтерес дітей до музичної діяльності, з образним словом; наочністю, проблемністю, ігровими прийомами. Використання варіативних показів, проблемних ситуацій, що активізують творчу самостійність дітей, підвищує їхній інтерес до діяльності й тим самим сприяє швидкості й міцності засвоєння навичок і вмінь.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть різні класифікації методів навчання.
2. В чому полягає розвиваючий характер навчання на музичних заняттях?
3. Поясніть, чому виразне виконання музики може розглядатись як метод музичного виховання дітей.
4. В чому проявляється специфіка наочного методу в музичному вихованні дошкільників.

Тема 6. Методика навчання основних видів музичної діяльності в кожній віковій групі

1. Слухання музики. Методика навчання в кожній віковій групі.
2. Співи. Методика навчання в кожній віковій групі.
3. Музично–ритмічні рухи. Методика навчання в кожній віковій групі.
4. Гра на дитячих музичних інструментах. Методика навчання в кожній віковій групі.

1. Слухання музики. Методика навчання в кожній віковій групі. Методи і прийоми роботи на заняттях із слухання музики

Навчання слуханню музики, як і будь-яке інше навчання, повинно ґрунтуватися на принципах дидактики, зокрема таких, як доступність, систематичність, послідовність, наочність та інші. Разом з тим, застосовуючи ці принципи, слід враховувати специфіку музики, завдань музичного виховання та навчання, а також вікові можливості дітей дошкільного віку. Музика як предмет засвоєння має свої особливості. Вікові можливості дошкільників (від трьох до шести років) істотно відрізняються, тому не можна вдаватися до одних і тих самих прийомів роботи з трирічними та шестирічними дітьми. Але водночас треба виділити деякі методи і прийоми, і успіхом використовуються для навчання дошкільників усіх вікових груп. Методи роботи із слухання музики в дошкільному навчальному закладі передбачають єдність впливу трьох елементів: музики, слова музичного керівника і наочності. Найбільше значення, природно, має музика, її художнє виконання. Проте, як відомо, дитина самостійно не може залучитися до музики.

Перший прийом – постановка завдання – безпосередньо впливає з принципу активності (один з головних принципів дидактики), який вимагає організувати навчання так, щоб діти не лишалися пасивними слухачами. Кожне завдання необхідно чітко сформулювати, щоб правильно спрямувати активність дитини, інакше вона сама визначить для себе завдання, які, природно, можуть значно відрізнитися від того, що мав на меті музичний керівник.

Другий прийом – створення ігрових ситуацій – спільний для різних видів навчання в дошкільному навчальному закладі. Використання цього прийому зумовлено тим, що провідною у дитини дошкільного віку є ігрова діяльність.

Третій прийом – повторюваність програвання музичних творів. На заняттях із слухання музики потрібно багаторазово програвати один і той самий твір, його уривки і добиватися включення різних аналізаторів – як слухових, так і – рухових, зорових. Методи навчання визначаються завданнями, що їх ставить музичний керівник перед дітьми, допомогою, яку він надає у виконанні цих завдань, ігровими ситуаціями та їх зв'язком з аналізом твору, частотою і метою програвання музичної п'єси. Зрозуміло, що використання тих чи інших методів залежить, з однієї сторони, від етапу заняття, а з іншої – від вікових особливостей дітей.

Розрізняють такі етапи занять із слухання музики:

- ознайомлення;
- розучування музичного твору;
- закріплення.

У процесі ознайомлення дітей з твором музика, природно, відіграє провідну роль. Зрештою, ніякі слова про музику не можуть замінити сприймання самої музики. Педагог повинен пам'ятати, що необхідною передумовою музичного виховання взагалі і слухання музики зокрема є висока якість виконання. Він повинен грамотно, доступно передати задум автора твору.

Основне завдання першого етапу – налаштувати дітей слухати музику, допомогти їм зрозуміти зміст, характер тощо. Це завдання по-різному здійснюється при навчанні дітей різних вікових груп. Головна тенденція полягає в поступовому зменшенні ролі ігрових прийомів, наочності.

Основні завдання другого етапу – розучування музичних творів неоднакові для дітей різних вікових груп, отже, різні і прийоми роботи музичного керівника. Наприклад, у молодшій групі основну увагу приділяють

запам'ятовуванню музичного твору, а в старшій групі – його аналізу (жанр, вид, лад, засоби музичної виразності).

Третій етап – закріплення слухання музики – поглиблюються знання дітей про музику (так можна запропонувати встановити зв'язок між різними музичними творами і т. ін.) Серед прийомів, слід назвати такий як: порівнювання щойно прослуханої п'єси з іншою, вже знайомою дітям, близькою за тематикою та художніми особливостями. Подібні завдання дають змогу поглибити їхні уявлення про засоби музичного втілення теми.

Слухання музики в молодшій групі. Діти слухають музику з самого раннього віку. Ще до того, як дитина навчилася говорити і навіть розуміти мову дорослих, вона чує наспів колискової. Дитина підростає, і з кожним роком збільшується запас її музичних вражень. Навіть на самому ранньому етапі розвитку діти розрізняють характер музики в цілому, тобто її емоційний зміст. Батьки, вихователі спостерігали випадки, коли діти 2 – 2,5 років сердились, якщо грала сумна музика, і раділи, слухаючи веселу музику.

Завдання музичного керівника на цьому етапі – закласти основи музичної культури у дітей. Прищеплюючи навички слухання музики, треба мати на увазі, що у дітей ще не сформовані дії, спрямовані на запам'ятовування та пригадування (мнемічні дії). Краще запам'ятовується те, що викликає емоції. Що ж до словникового запасу, то у малюків трьох років він ще обмежений, перехід від ситуативної мови до зв'язної тільки намічається. Дуже прості, невеликі за обсягом, пісні написані короткими музичними фразами, вони мають простий ритмічний малюнок, яскраво виражений емоційний характер, відзначаються єдністю змісту і музики.

Слухання пісень поступово підготовляє дошкільників до сприймання інструментальних творів. Дітей молодшого віку особливо приваблює життєрадісна музика, в якій багато зображальних елементів. Це п'єси, невеликі за обсягом, прості за формою, знайомі за змістом.

Поглиблюють музичне сприймання засоби наочності, особливо іграшки (лялька, зайчик, сопілка). Вони допомагають розкрити зміст музичного образу.

Більш поглибленому сприйманню музичних творів сприяють також ігрові прийоми.

Слухання музики в середній групі. Дошкільники середньої групи вже мають деякий запас музичних вражень. Заняттям із слухання музики сприяють, з одного боку, вже наявний досвід, а з другого – більші, порівняно з дітьми молодшої групи, вікові можливості. Увага і пам'ять дітей п'яти років все ще мимовільні, але поступово набувають стійкішого характеру. Діти можуть зосереджено й уважно прослухати дещо більші за обсягом музичні твори, не переривати слухання репліками, не підспівувати.

Репертуар для слухання дещо розширюється. До нього входять складніші й більші за обсягом вокальні та інструментальні твори. Тематика п'єс майже не змінюється, проте за характером вони більш різноманітні. Орієнтовний репертуар для слухання музики подано в діючих програмах виховання і навчання дітей.

Виконуючи музичний твір, необхідно звертати увагу не тільки на його загальний характер, а й на динамічні й темпові нюанси. Використовуючи наочність, також слід наголошувати на характерних особливостях художнього образу, які розкриваються в музиці відповідними засобами виразності. Навчаючи дітей середньої групи розрізняти засоби виразності, потрібно використовувати музично-дидактичні ігри.

Слухання музики в старшій групі. В старшому дошкільному віці продовжується і поглиблюється робота по слуханню музики. Воно виступає як розділ заняття, методичний прийом роботи або як самостійне заняття. Діти старшого дошкільного віку за своїм розвитком значно відрізняються від молодших дошкільників. Сприймання у дітей шостого року життя стає більш цілеспрямованим, керованим. Відчуття, які викликає музика, носять диференційований характер. Розвивається довільна пам'ять, уже помітні цілеспрямовані процеси запам'ятовування і пригадування, виникають найпростіші форми довільної уваги. Діти можуть уважно прослухати порівняно більші за обсягом музичні твори.

Діти старшої групи, як і середньої, слухають колискові, марші й танцювальну музику, але твори цих жанрів складніші та різноманітніші за настроєм і характером. Дошкільнята пізнають їх, хоч музичний керівник вже не вдається до зіставлень.

Діти старшого дошкільного віку сприймають музику більш складну не тільки за тематикою, характером, а й за розвитком музично-ігрового образу, засобами музичної виразності. У розвитку музичного образу, поряд з динамікою та іншими засобами музичної виразності, велике виражальне значення мають зміни регістру. У старшій групі діти слухають і співають пісні, що мають двохчастну куплетну форму. Куплет і приспів відмінні за характером та деякими засобами музичної виразності. Відрізнити приспів від заспіву допомагає дітям і текст: у приспіві та заспіві звичайно два різних образи, крім того приспів повторюється, тому його легше запам'ятати.

Співи. Методика навчання в кожній віковій групі. Основними методичними прийомами розвитку співочих навичок, що допомагають кращому сприйманню та відтворенню пісні, є виразне виконання вокального твору музичним керівником, конкретний показ співочих умінь та слово педагога (пояснення, вказівки і т. ін.). Велике значення має правильне виконання пісні. Не можна ігнорувати вступ та закінчення твору, які, подібно до літературних епіграфів, часто виражають основну ідею. Дуже важливо, щоб пісня справила враження на маленького слухача вже при першому знайомстві. До наочних прийомів належить також показ картинок, іграшок. Це сприяє кращому звукоутворенню, чистоті інтонації, дикції, правильному диханню. Велике значення має так звана «співоча постава». Необхідно сидіти прямо, не піднімаючи плечі, не напружуючи м'язи шиї, правильно дихати тощо.

Одним із наочних прийомів навчання дошкільників є жест педагога, диригування. Музичний керівник часто супроводжує свій спів плавними чи уривчастими рухами руки.

Взаємозв'язок слова і наочності – поняття динамічне, що змінюється в залежності від завдань навчання. Знайомлячи дітей з піснею, музичний

керівник у бесіді розкриває її основну ідею, думки і почуття. Слово повинно допомогти дитині правильно сприйняти художній твір. На початку навчального року музичний керівник повинен визначити голосові та слухові можливості кожної дитини, а потім періодично перевіряти, як розвивається її музичний слух, діапазон голосу і т. ін. На основі перевірки індивідуальних даних він здійснює свою роботу з дитячим колективом.

Якщо дитина співає на двох – трьох звуках, спочатку їй пропонують повторювати звуконаслідування на двох звуках, потім примовки на двох - чотирьох звуках і, нарешті, переходити до пісень, обсяг яких не більше чотирьох-п'яти звуків.

Методика навчання співів у першій молодшій групі У дітей цього року життя вже є невеличкий музичний досвід, вони вже знають декілька музичних творів і радіють, коли їх чують. Так як мислення дітей конкретне, вони сприймають музику образно: вважають, що вона про когось або про щось розповідає. Тому слухання пісень часто супроводжується показом іграшок. Діти цього віку пробують підспівувати окремі слова і склади, коли співає музичний керівник.

Для того, щоб діти були активні під час співів, необхідно використовувати спеціально підібраний пісенний матеріал, спеціальні методичні прийоми підспівування і співів. При навчанні співів потрібно пам'ятати, що дихання дітей цього віку коротке, тому більшість слів вони промовляють співуче.

Методика навчання співів у другій молодшій групі До четвертого року життя діти проходять чималий шлях розвитку. Вони вже спроможні до колективних дій, можуть засвоїти певний, хоча й обмежений, обсяг співочих знань і вмінь. Навчання й формування тих чи інших співочих навичок залежить від психофізіологічного розвитку дошкільників цього віку.

Не можна дозволяти дітям брати дихання посередині слова. Необхідно слідкувати за правильною дикцією. Слова пісні повинні вимовлятися чітко. Розвиваючи чистоту інтонації, треба домагатися, щоб діти правильно

відтворювали нескладні мелодії, з невеликим обсягом звуків, короткими фразами.

Щоб виробити у дітей хорошу дикцію, вихователь чітко вимовляє слова, роз'яснює їх значення. Спів музичного керівника, багаторазове повторення мелодії пісні допомагають дітям запам'ятати і правильно відтворити її. З голосу вони сприймають мелодію значно легше, ніж в передачі на будь-якому музичному інструменті, особливо на фортепіано, коли пісня виконується із складним акомпанементом.

Методика навчання співів у середній групі Дошкільники середньої групи вже мають певний досвід слухання та виконання нескладних пісень. Емоційне сприймання навколишнього світу в них більш розвинене, ніж у дітей четвертого року життя. Тому вони краще усвідомлюють і відтворюють прослухану пісню. Виразне виконання творів полегшує їх засвоєння. Діти спроможні більш цілеспрямовано відгукуватися на окремі музичні образи. У них формується голосовий апарат, розвивається музичний слух. Дошкільники зацікавлюються співами, вслуховуються у те, як виконує пісню музичний керівник, співають її самі після виразного показу та пояснення.

Дошкільників середньої групи навчають робити більш тривалий видих, брати дихання між короткими музичними фразами. Виконуючи пісні, вони повинні правильно вимовляти слова. Музичний керівник продовжує розвивати у дітей чистоту інтонації. Навчаючи дітей ансамблевого співу, треба слідкувати, щоб вони одночасно вступали і закінчували пісню, а також співали в одному темпі.

Для розширення діапазону голосу дуже корисно під час занять перевіряти спів кожної дитини окремо або розучувати пісні, об'єднуючи дошкільників з однаковими голосовими даними у невеликі групи. Існує чимало прийомів, що сприяють розвитку правильного звукоутворення. Наспівність звучання в значній мірі залежить від того, як співають голосні «а», «о», «у», «е», «і».

Для розвитку чіткої дикції треба навчити дітей добре відкривати ротик у вертикальному напрямку, опускаючи нижню щелепу (але не занадто). Це сприяє зібраності, закругленості звука. Губи набувають різної форми в залежності від того, який співається звук.

Робота над чистотою інтонації здійснюється в процесі розучування пісень. Діти кілька разів слухають пісню у виконанні музичного керівника, а потім повторюють самостійно.

Для розвитку музичного слуху необхідно з перших же занять виховувати у дітей уважність. Зосередженість на протязі всього заняття досягається умілим переключенням уваги дошкільників з одного виду діяльності на другий, з одного завдання на інше, подачею матеріалу в цікавій, ігровій, формі, підбором відповідного репертуару, близького і зрозумілого дітям. Методика навчання співів у старшій групі Діти шостого року життя мають порівняно великий досвід слухання музики, знають чимало пісень. Їхнє мислення більш активне, увага – стійка. Все це створює сприятливі умови для виховання співочих умінь та навичок. Діяльність дітей старшої групи має цілеспрямований, свідомий характер. Тепер вони розуміють пояснення музичного керівника, чому саме так треба виконувати пісню чи завдання. Дошкільники вже розрізняють характер звучання («жваво» – «повільно», «весело» – «сумно»), звуки за висотою на більш вузьких інтервалах (кварта, квінта). Вони легко впізнають знайомі твори. У дітей краще розвинений музичний слух: звуковисотний, ритмічний, тембровий (відрізняють за тембром голоси своїх однолітків і звучання дитячих музичних інструментів) та динамічний («голосно» – «тихо»).

Особливу увагу необхідно приділяти дикції. Музичний керівник привчає дітей вимовляти слова правильно і чітко, щоб кожне слово в пісні було зрозуміле. Під час співу він слідкує за артикуляцією голосних. У дітей старшої групи дихання більш стійке і глибоке, тому вони можуть виконувати пісні рухливого і наспівного характеру. В старшій групі продовжується робота над

чистотою інтонації. Діти виконують пісні із складнішими інтервальними ходами та структурою.

Для розширення діапазону голосу (незалежно від віку) дітей ділять на групи відповідно до індивідуальних особливостей їхнього голосу. Дошкільників з обмеженим діапазоном (співають на 2–3 звуках) треба посадити в перший ряд, бажано між дітьми, які добре співають.

На заняттях із співів діти навчаються правильно дихати. Якщо дитина бере дихання посередині музичної фрази, музичний керівник пропонує їй прослідкувати за рухом його руки і пояснює, після яких слів треба взяти дихання. Потім він наочно демонструє свої пояснення, а діти повторюють. Для розвитку чіткої дикції використовується чимало прийомів. Один з них – вимовляння тексту пісні пошепки.

Велике значення має також слуховий контроль. Дитина повинна слухати і контролювати себе, критично оцінювати свій спів. Спочатку музичний керівник привчає дітей помічати, а потім і виправляти помилки однолітків.

Для розвитку відчуття ритму доцільно вживати поширені в практиці прийоми: проплескати ритмічний малюнок знайомої пісні чи впізнати мелодію за ритмічними оплесками музичного керівника. Дітям дуже подобається відстукувати ритм в бубон чи брязкальцем.

3. Музично–ритмічні рухи. Методика навчання в кожній віковій групі. Методи і прийоми навчання музично-ритмічних рухів.

У процесі навчання музично-ритмічних рухів застосовуються різноманітні методи і прийоми. Їх використання залежить від змісту завдання, його мети і вікових особливостей дітей. Важливою умовою правильного музичного розвитку дошкільників у процесі навчання музично-ритмічних рухів є показ музичного керівника, який повинен бути виразним і яскравим. Від цього залежить не тільки сприймання дітей, але й якість виконання рухів. Перш ніж розпочати розучувати з дітьми вправи, ігри, танці, музичний керівник повинен глибоко продумати зміст і образи, визначити характер музики, основні засоби виразності.

Не менш важливий показ танцю, вправи або окремих рухів. У молодшій групі під час розучування педагог виконує рухи разом з дітьми. Показ повинен бути виразним, емоційним, органічно поєднуватися з музикою. Пояснення повинно бути коротким і чітким. Музичний керівник говорить жваво, але спокійно. Багатослівне, плутане, одноманітне пояснення втомлює дітей, вони стають неуважними і менше цікавляться грою чи вправою. Під час розучування даються вказівки, які допомагають дітям зрозуміти, як слід виконувати рухи.

Готуючись до заняття, музичний керівник продумує можливість використання наочності, яка допоможе дітям глибше зрозуміти музичний образ. Це дидактичні картинки, іграшки, атрибути, тощо. На музичних заняттях часто використовуються ігрові прийоми, які викликають у дітей інтерес до гри, танцю, сприяють більш швидкому і кращому їх засвоєнню; навчання стає цікавішим. Користуватися цими прийомами можна під час ознайомлення дітей з грою, танцем, а також у процесі роботи над ними. Доцільніше їх застосовувати в молодшій і середній групах. Велике значення для кращого засвоєння та запам'ятовування ігор, танців, вправ має їх систематичне повторення. Якщо діти пограли або потанцювали один-два рази, не повторюючи більше, вони швидко забувають рухи. Дуже корисно, щоб дошкільники грали в улюблені ігри, танцювали те, що їм подобається. Все це збагачує запас рухового матеріалу у дітей.

Методика навчання музично-ритмічних рухів у молодшій групі У дітей молодшої групи координація рухів розвинена недостатньо. Вони ходять, перевалюючись, тягнуть ноги, опускають голову, важко бігають і стрибають, у них погана постава. Характерною рисою цього віку є сильне збудження і погане гальмування, тому у дітей уповільнена реакція як на музичні сигнали, так і на словесні. Незважаючи на це, в процесі музичних занять у дітей виробляється стійкий інтерес до музичних ігор і танців. Використовуючи його, малюків учать слухати музику і рухатись відповідно до неї. З метою систематичного розвитку та удосконалення рухів застосовуються музично-ритмічні вправи, за допомогою яких здійснюється музичне виховання дітей цього віку. Особливу

увагу в молодшій групі слід приділяти вмінню дітей разом починати і закінчувати рухи під музику. Спочатку малюкам дуже важко зупинитися в момент закінчення музичного твору. Причиною цього є погано розвинене вміння гальмувати свої рухи.

У молодшій групі діти також повинні навчитися рухатись відповідно до характеру музики: спокійного, маршового та рухливого. У музично-ритмічних вправах, рекомендованих діючими програмами, цінним є те, що діти навчаються виконувати рухи з різноманітними атрибутами: брязкальцями, стрічками, квіточками тощо.

Тематика музичних ігор для дітей молодшого віку відображає найбільш близькі і зрозумілі їм образи та дії: політ пташки, їзда автомобіля, стрибки зайчика, рухи з лялькою тощо. Музичні твори, призначені для малюків, повинні бути образними, з яскраво вираженим характером і засобами музичної виразності.

Музична гра допомагає дитині навчитися розрізнити початок і закінчення музичного твору. Це дуже складне завдання. Тому треба підбирати такі ігри, де б дитина сама розпочинала рухи, як тільки зазвучить музика, і припиняла їх, коли вона закінчується.

При розучуванні з дітьми ігор, танців і вправ широко застосовуються ігрові прийоми, образна подача матеріалу, використовуються іграшки.

Методика навчання музично-ритмічних рухів в середній групі До дітей середньої групи в процесі занять музично-ритмічними рухами висуваються значні вимоги. Дошкільники свідоміше змінюють рухи відповідно до музики, точніше узгоджують їх з частинами музичного твору та фразами. У дітей виробляється гарна постава, тепер вони ходять спокійно, рівно, бігають ритмічно, досить легко. Діти вміють робити прості рухи з предметами – вперед, вбік, вгору, танцювальні рухи виконують легше і впевненіше, ніж у попередніх групах.

У середній групі дошкільників продовжують учити свідомо починати і закінчувати рухи одночасно з музикою, змінювати їх у кожній частині твору.

Музичні ігри для занять слід підбирати так, щоб перед дітьми постійно ставилися нові, більш складні музичні завдання і разом з тим повторювалися попередні. Музичний керівник і вихователь домагаються активної участі у грі всіх дошкільників. Якщо якась дитина не захотіла взяти в ній участь, вихователь повинен ласкаво запропонувати їй пограти разом з ним. Танці в середній групі мають більш складну побудову, рухи детальніше відбивають зміни характеру музики.

На наступному занятті під музику з яскраво контрастними частинами дошкільники вчать рухи танцю і зміну їх відповідно до характеру музики. Музичний керівник може одразу показати танок з кимось із дітей. У такому випадку попереднє слухання музики не обов'язкове. Окрім фіксованих танців, проводяться так звані вільні танці, у яких діти за своїм бажанням користуються знайомими рухами. Це приносить їм велике задоволення, радість, даючи можливість повеселитися.

З дітьми, які відстають у засвоєнні матеріалу, проводиться індивідуальна робота в другу половину дня.

Методика навчання музично-ритмічних рухів в старшій групі
Характерною особливістю дітей старшої групи є прагнення до більшої самостійності в іграх, танцях, до точності виконання рухів, інтерес до правил гри. Дошкільники цього віку здатні виявити, творчу ініціативу, внести у танок чи гру своє доповнення. Вони глибше і свідоміше сприймають музичний твір з контрастними за характером частинами. Краще розвинена координація рухів, удосконалюється вміння відтворювати ними емоційно-виразний характер музики. На заняттях з музично-ритмічних рухів в старшій групі необхідно вести роботу в двох напрямках: 1) поглиблювати емоційне сприйняття музики дітьми; 2) збагачувати їхні рухові навички.

Велика увага приділяється якості виконання, виробленню вільних, невимушених рухів, творчим проявам дітей у музичних іграх і танцях. Навчання музично-ритмічних рухів дає позитивні наслідки, якщо матеріал, який поступово ускладнюється, засвоять усі діти, а не тільки найбільш здібні.

Під час розучування вправи музичний керівник мотивує кожну свою вказівку і вимогу особливостями змісту і характером музичного твору. Вимагаючи від дітей легкості, жвавості рухів, він звертає їхню увагу на легкість, рухливість музики. Старші дошкільники свідомо прагнуть точно виконати вправу. Для засвоєння і запам'ятовування вправи істотне значення має повторення. Якщо діти виконують її тільки 1–2 рази, не повторюючи потім, вони швидко забувають.

Основне місце в навчанні дітей музично-ритмічним рухам, як і в попередніх групах, відводиться музичній грі. Дошкільники цього віку повинні засвоїти вміння передавати характерні риси ігрових персонажів. Нові ігри необхідно показувати і пояснювати дітям. У старшій групі основними методами навчання залишаються словесний та наочний. Перед проведенням гри необхідно, щоб діти послухали музику до неї, потім розповісти її зміст і показати.

Як і в попередніх рухах, використовуються фіксовані танці. Значне місце в репертуарі посідають народні хороводи і танці. Різноманітність танцювального матеріалу вимагає засвоєння ряду танцювальних елементів, а також виразності їх виконання. На музичних заняттях треба вчити дітей таких танцювальних рухів: викидати по черзі ноги вперед на стрибку, робити крок всією ступнею на місці і при кружлянні, приставний крок з присіданням, плавно піднімати і опускати руки вперед і в сторони, рухатися парами, відходити спиною назад, пружинити ногами. В імпровізаційних танцях – творчо використовувати знайомі елементи, правильно відтворювати загальний характер музики.

4. Гра на дитячих музичних інструментах. Методика навчання в кожній віковій групі.

Гра на музичних інструментах – один із видів дитячого виконавства. Застосування дитячих музичних інструментів та іграшок (як на заняттях так і в повсякденному житті) збагачує музичні враження дошкільників, розвиває їх музичні здібності. Мелодійні музичні інструменти розвивають всі три основні

музичні здібності: чуття ладу, музично-слухові уявлення і чуття ритму. Окрім того, гра на музичних інструментах розвиває волю, прагнення до досягнення мети, уяву. Знайомство дітей з музичними інструментами починається уже в ранньому віці. Дорослий грає на інструментах, контрастних за тембром (наприклад дудочка, дзвіночок), привертає увагу малюків до різного звучання.

Навчання починається з групи ударних інструментів, які не мають звукоряду. Заняття проводяться по підгрупах і індивідуально. Доцільно використовувати музичні інструменти і в повсякденному житті, щоб закріпити у дітей почуття ритму музики.

Друга молодша група. Діти цього віку знайомляться з бубном, грають на дерев'яних ложках, брязкальцях, барабані, дзвіночках. В цьому віці знайомляться з металофоном. Важливо привертати їх увагу до тембру кожного інструмента, використовувати образні порівняння, характеристики: ніжний (дзвіночок), дзвінкий (металофон), чіткий (барабан) і т. ін. З дітьми визначити на якому інструменті краще підіграти ходьбі, бігу, танцю. Корисно використовувати дидактичні ігри на розрізнення тембру музичних інструментів, звуків (по висоті, тривалості).

Середня група. В середній групі вперше починають навчати гри на музичних інструментах, які мають звукоряд. Найбільш зручним є металофон. Прийоми гри на металофоні достатньо прості. Діти уже знайомі з тембром цього інструмента і прийомами гри (стакато, глісандо). Існує декілька способів гри на мелодійних музичних інструментах: по нотах, по кольоровим і цифровим позначенням, по слуху.

Методика навчання дітей гри на музичних інструментах по слуху побудована на поступовому розширенні діапазону виконуючих мелодій. Спочатку дитина грає мелодію на одному звуці. Перш чим зіграти мелодію, вона слухає її у виконанні музичного керівника, котрий спочатку проспівує мелодію, потім грає і одночасно співає. Дітей вчать прийомам гри (як тримати інструмент; як видобувати звуки пальцями, медіатором, молоточками, не пошкоджуючи струн, клавіш). Якщо граються довгі ноти, то молоточок

повинен підстрибувати вище, а коли короткі – нижче (довгі – на склад та, короткі восьмі ноти – ті, ті).

Старша група. Діапазон поспівок розширюється. Діти краще орієнтуються в розміщенні звуків мелодії, діють більш самостійно. Навчаючи гри на музичних інструментах, музичний керівник повинен враховувати індивідуальні можливості кожної дитини. Одні діти достатньо легко підбирають поспівки, з іншими необхідна більш детальна підготовча робота. Після того як металофон засвоєний, діти в старшій групі дітей навчають гри на інших мелодійних інструментах – струнних, духових, клавішно-язичкових. А також відтворювати різні ритми на ударних інструментах. Залучати до гри в ансамблях пісень, мелодії яких побудовані в межах трьох – п'яти звуків на поступових ходах чи невеличких інтервалах.

Дитячий оркестр. Дитячий оркестр – один із видів колективного музикування. Існує декілька різновидів дитячого оркестру: шумовий (включає в себе різні типи ударних інструментів, які не мають звукоряду), ансамбль (що складається з однакових або однотипних інструментів), змішаний оркестр (включає в себе різні групи інструментів). Найбільш простий, доступний із них – шумовий оркестр. Його можна організувати вже з дітьми молодшого віку, якщо вони спроможні ритмічно відтворювати оплесками сильні долі тактів, відмічати метр музики.

При розподілі між дітьми партій в оркестрі необхідно враховувати їх інтереси і здібності. Дошкільникам, котрі найбільш легко підбирають мелодії по слуху, необхідно давати партії мелодичних інструментів. Щоб тримати ритмічну основу, важливо мати хороше відчуття ритму. Тому виконання метричної пульсації, ритмічного малюнка мелодії довіряють дітям з розвинутим відчуттям ритму. Методика навчання гри в оркестрі подібна з методикою навчання індивідуальній гри і в ансамблі.

Запитання для самоперевірки

1. Яка роль музичного репертуару у вирішенні основних завдань музичного виховання дітей?

2. Назвіть прийоми, які сприяють проблемному характеру завдань із слухання музики?
3. Яка роль слухання музики під час розучування пісні, танцю, гри?
4. Охарактеризуйте співочу діяльність як спосіб формування музикальності дитини.
5. Як впливають заняття співом на розвиток мовлення дітей?
6. Чому необхідно виховувати координацію слуху і голосу в процесі навчання співам?
7. Перелічіть основні вимоги до пісенного репертуару.
8. Що вам відомо про музично-ритмічний розвиток дітей?
9. В чому проявляються особливості методичних прийомів навчання музично-ритмічним рухам дітей молодшої і старшої груп дошкільного закладу?
10. Як здійснюється індивідуальний підхід до дітей при розучуванні ігор, танців?

Тема 7. Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення.

1. Призначення музично-дидактичних ігор.
2. Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення.

1. Призначення музично-дидактичних ігор. Музичне виховання в дошкільних навчальних закладах в основному здійснюється на музичних заняттях, де діти слухають музику, співають, виконують різноманітні види музично-ритмічних рухів. Під керівництвом музичного керівника дитина прагне проявити себе у виконанні пісні, танцю, передачі образу гри, придумуванні таночка-імпровізації, створенні і підборі мелодій при грі на музичних інструментах. Уміння самостійно діяти, виконуючи музичні завдання, дозволяють дітям краще, якісно виконувати музичний матеріал, сприяє розвитку контролю за власним виконанням, музично-естетичних уявлень і музично-сенсорних здібностей.

Призначення музично-дидактичних ігор – навчити дитину розрізняти засоби музичної виразності, розвивати їх музичні здібності. Класифікацію дидактичних ігор запропонувала Н. Ветлугіна, охарактеризувавши їх структуру

і зміст, визначила музично-дидактичний матеріал і сформулювала вимоги до естетичного оформлення наочних посібників. В подальшому цю роботу продовжили А. Зіміна, Е. Костіна. Музично-дидактичні ігри завжди містять розвиток дій, в яких поєднуються елементи цікавості та змагання з сенсорними завданнями. Мета ігрових дій заключається в тому, щоб допомогти дитині почути, розрізнити, порівняти деякі засоби музичних звуків: їх висоту, силу, тривалість, тембр.

2. Види музично-дидактичних ігор і методика їх проведення. Музично-дидактичні ігри є одним із засобів музичного розвитку дітей. Вони мають певний зміст, розвиток дії, правила. Н. Ветлугіна опрацювала музично - дидактичні ігри для кожної вікової групи дошкільного навчального закладу. Значну роль відіграють ці ігри в сенсорному розвитку дітей, удосконалюючи слухові відчуття.

Усі музично-дидактичні ігри можна розділити на три види відповідно до розгортання ігрових дій і дидактичних завдань:

- спокійне музикування;
- рухливі ігри з елементами змагання;
- ігри, побудовані за типом хороводних.

Своїм спокійним і зосередженим характером перший вид нагадує настільні дидактичні ігри. В основі лежить вміння вслухуватися музику. Виконання сенсорного завдання пов'язано з ігровою дією.

Щодо другого виду музично – дидактичних ігор, він наближається до рухливих. Спочатку виконується сенсорне завдання, а потім ігрові дії з елементом змагання.

Третій вид ігор за характером подібний до хороводних. Вони мають риси народних ігор, їм властива варіаційність, елементи імпровізації рухів. У музично-дидактичних іграх цього виду сполучаються рухи групи дітей і дії ведучого, роль якого грають по черзі самі діти.

Методика розучування музично-дидактичних ігор така ж, як і розучування музичних ігор, танців, хороводів. Особлива увага приділяється виконанню музично-сенсорного завдання, якості звука.

Під час проведення музично-дидактичних ігор необхідно дотримуватись ігрових правил, що заохочують дітей, які правильно виконали завдання. Дітей знайомлять з музично-дидактичними іграми на музичних заняттях у всіх вікових групах, починаючи з третього року життя. Поступово ці ігри переходять у повсякденне життя і проводяться вихователем в другій половині дня. З віком дітей ускладнюються програмові вимоги, а відповідно ускладнюються й ігри.

Правила всіх видів музично-дидактичних ігор тісно пов'язані з якістю виконання сенсорних завдань і спрямовані на заохочення дітей, точно їх виконавши. На якому би рівні вікового розвитку не знаходилася б дитина, вона завжди емоційно сприймає звучання музики, розвинутий музичний слух дозволяє їй впізнавати, розвивати, розрізняти, зіставляти звуковисотні, ритмічні, темброві, і динамічні компоненти цього звучання, орієнтуватися в музичних явищах.

З дітьми *середньої групи* послідовно проводяться всі види ігор, включаючи музично-дидактичні вправи, завдання і самостійну діяльність з музично-ігровим матеріалом (музичний годинник, не озвучені інструменти і т. ін.). Наявність певного музичного досвіду дозволяє їм бути достатньо активними в практичній діяльності, самостійно використовувати уміння, отримані на заняттях і повсякденному житті. Діти слухають музику зацікавлено, жваво і невимушено.

В *старшій групі* діти спроможні самостійно вправлятися у музично-дидактичних діях. Спостереження за дітьми старшої вікової групи показали, що при наявності добре обладнаної музичної зони вони охоче займаються один з одним – співають пісні, грають мелодії на музичних інструментах. Сприятливий клімат в групі, уважне відношення педагога до проявів самостійності у дітей в музично-дидактичній діяльності викликає у них

бажання не тільки самим придумувати ігри, але й проводити їх, словесно обґрунтовувати свої дії.

Запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте музично-дидактичні ігри і посібники, які використовують для розвитку основних музичних здібностей.
2. Методика розучування музично-дидактичних ігор.
3. Використання музично-дидактичні ігри і самостійна діяльність дошкільників.
4. Використання музично-дидактичних ігор під час свят і розваг
5. Використовування музично-дидактичних ігор в процесі слухання музики

Кредит 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Тема 8. Форми організації музичної діяльності. Музичні заняття, їх структура і зміст

1. Загальна характеристика: а) Заняття. б) Музика в повсякденному житті дошкільного закладу. в) Музичне виховання в сім'ї.
2. Роль і зміст музичних занять.
3. Види музичних занять.
4. Організація і структура занять.

1. Загальна характеристика: а) Заняття. б) Музика в повсякденному житті дошкільного закладу. в) Музичне виховання в сім'ї.

Заняття – основна форма організації, в якій відбувається навчання дітей, розвиток їх здібностей, виховання якостей особистості, формування основ музичної і загальної культури. Заняття припускають активну взаємну діяльність музичного керівника і дітей. Головне завдання, яке стоїть перед музичним керівником на занятті – викликати інтерес у дітей до музики і музичної діяльності, збагатити їхні почуття. Також вирішуються і інші завдання – розвинути музичні здібності, сформувати основи естетичного смаку, навчити

дітей необхідним умінням та навичкам, які вони зможуть потім застосувати в самостійній діяльності в дошкільному навчальному закладі та в сім'ї.

Музичний репертуар, який звучить на заняттях, повинен відповідати як художнім, так і педагогічним цілям, виконуватися з високим професіоналізмом, виразно, яскраво, доступно.

Щоб досягнути розвиваючого ефекту навчання на заняттях, потрібно застосовувати проблемні методи, активізуючи дітей. Методи прямого впливу (показ, роз'яснення) – найбільш правильний шлях оволодіння певними навичками, умінням. Але для музичного розвитку дітей застосовувати тільки ці методи недостатньо. Важливо сполучати їх з проблемними ситуаціями, в яких дитина порівнює, співставляє, вибирає. Завдання ускладнюються в залежності від рівня розвитку дітей, їх віку.

В співах, грі на музичних інструментах у дітей розвивається звуковисотний слух, в музично-ритмічних рухах, співах, грі на музичних інструментах – відчуття ритму. Музично-дидактичні ігри також допомагають розвитку музичних здібностей. Необхідно підкреслити, що формування умінь і навичок не є метою музичного виховання, а лише засобом розвитку музичних здібностей. Рівень розвитку музичних здібностей у дошкільників неоднаковий. Всі діти проявляють себе індивідуально: одні більш активні, інші – менш активні. Є діти здібні. Але сором'язливі. Віра дитини в свої сили – необхідна умова успішного розвитку особистості.

Кожній дитині потрібно підбирати завдання посильні, щоб вони по можливості закінчувалися успіхом. Схвалення і заохочення успіхів дитини дуже важливе для усвідомлення власного «я», необхідного для просування вперед в музичному розвитку. Музичні заняття можуть бути варіативними в залежності від структури, змісту, участі всіх дітей, підгруп, включення всіх або окремих видів музичної діяльності і т. ін. Вони проводяться індивідуально, по підгрупах і фронтально. В залежності від змісту заняття бувають різних видів: типові, домінантні, тематичні, комплексні, бінарні. Навчання дітей на заняттях

повинно підкріплюватися різноманітними враженнями від музики, отримані в інших формах організації діяльності.

Музика в повсякденному житті дошкільного закладу ще одна форма організації музичної діяльності дітей. Вона включає використання музики в побуті (слухання аудіо записів, самостійне музикування дітей, вправи, ігри, ранкова гімнастика під музику і тощо), різноманітні види розваг (тематичні музичні вечори, бесіди-концерти, театральні постановки та спектаклі, ігри, хороводи, атракціони і т. ін.), святкові ранки. Використання музики в побуті входить в обов'язки вихователя. Музичний керівник консультує його: рекомендує музичний репертуар, музично-дидактичні вправи; підбирає завдання і вправи для навчання дітей грі на музичних інструментах. Розваги і святкові ранки готує музичний керівник із допомогою вихователів.

Самостійні музичні прояви у дітей в деякій мірі можуть бути показником роботи музичного керівника на заняттях. В повсякденному житті можливі і інші види музикування, більш активні. Силами дітей ставляться оперні спектаклі, які дають можливість розкритися кожній дитині, проявити свої здібності, нахили тощо.

Для святкових ранків і концертів підбирають добре вивчені пісні, танці, музичні ігри, п'єси (які виконуються на музичних інструментах соло, в ансамблі, в оркестрі). Рекомендується включати в ранки не тільки пісні, танці, але і слухання музики, знайомої і незнайомої дітям, щоб вони отримували задоволення від її сприйняття в святковій обстановці, розуміли, що сама музика може створити радісний настрій.

Музичне виховання в сім'ї має свої можливості: слухання дитячої музики, пісень із мультфільмів, музичних казок, фрагментів класичної музики; навчання дітей грі на музичних інструментах, самостійне музикування. Слухання музики в сім'ї володіє великою силою впливу на дітей. Саме відношення батьків до музики передається дитині. Якщо дорослі зацікавлено слухають музичні твори разом з нею і висловлюють своє відношення,

пояснюють свої відчуття, то це не проходить безслідно для дитини: вона духовно збагачується, формується її смак, схильність тощо.

Роль і зміст музичних занять. Музичні заняття – основна форма музичного виховання і навчання в дошкільному навчальному закладі . В процесі занять дошкільники набувають знань, умінь і навичок із слухання музики, співів, музично-ритмічних рухів, навчаються грі на дитячих музичних інструментах. Завдяки чітко організованому, цілеспрямованому навчанню знання дітей, засвоєні ними у повсякденному житті, систематизуються, поглиблюються, розширюється загальний та музичний кругозір, формується музичний смак, а також пізнавальні здібності, які є основою успішного навчання в школі. Музичні заняття сприяють розвитку музичних здібностей, у дітей виховують прагнення до самостійної творчої діяльності, інтерес і любов до музики та ін. Вони відіграють важливу роль у розвитку уваги, пам'яті, волі, ініціативи, активності та інших психічних властивостей і процесів, привчають дошкільників до злагоджених колективних дій.

Музичні заняття треба проводити за певною системою, передбачати поступове і послідовне ускладнення матеріалу, його доступність відповідно до вікових особливостей дітей. Своєрідність музичних занять полягає в їх емоційній насиченості, зумовленій предметом навчання, поєднанні різних видів діяльності й переході від одного до іншого (слухання музики, співу, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах), сполученні музики, слова музичного керівника та засобів наочності і т. ін. Дотримуючись навчальної програми, музичний керівник разом з тим має можливість вільно добирати матеріал, поєднувати за власним розсудом види діяльності дошкільників, форми і методи навчання. Треба підкреслити, що кожен вид музичної діяльності має свої особливості, тому музичний керівник повинен володіти великим арсеналом педагогічних засобів, щоб досягти певної мети, наміченою програмою, успішно виконати її вимоги.

На заняттях відбувається постійна зміна діяльності: діти співають, танцюють, граються, слухають музику. Поєднання завдань різного емоційного і

фізичного навантаження сприяє динамічному та різноманітному навчанню. Організація занять визначається віковими особливостями дітей. Планомірно ускладнюючи завдання, варіюючи методичні прийоми, педагог організовує заняття так, щоб уже в старших групах діти навчилися діяти активніше, самостійніше. Після проведення кожного музичного заняття обов'язково проводиться його аналіз.

Види музичних занять. Музична педагогіка визначає в якості основних три типи музичних занять, котрі забезпечують оптимальний розвиток кожного дошкільника.

Фронтальні заняття наповнені різноманітними видами музичної діяльності, проводяться з усіма дітьми певної вікової групи.

Групові заняття, де з невеличкою групою дітей продовжується розучування музичного матеріалу, засвоєння якого вимагає від тих чи тих дітей великих зусиль, витрати додаткового часу. На таких заняттях розучуються сюрпризні номери для свят і розваг.

Індивідуальні заняття, де удосконалюються навички більш обдарованих дітей, їх виконавська майстерність; здійснюється підготовка сюрпризних моментів, також розучуються пісні, танці, ігрові ролі з сором'язливими, малоактивними дітьми, або з тими, хто по тій чи тій причині не відвідував дошкільний навчальний заклад. На індивідуальних заняттях проводиться перевірка рівня музичних здібностей, ступеня засвоєння навичок.

Найбільш розповсюдженим є *типове заняття*. Воно складається з трьох частин. Перша частина здійснює завдання активізації уваги, зосередженості на звучанні музики, внесення організованості в роботу, створення емоційного настрою. Починається ця частина заняття з ходьби дітей, яка повинна узгоджуватись з характером, формою і засобами виразності музичного твору. Зазвичай для її проведення використовуються бадьорі марші. По ходу заняття даються завдання на удосконалення основних рухів: ходьби, бігу, підскоків, стрибків, і різних перешикувань.

В *другій частині* музичний керівник переходить до співів або слуханню музики, в залежності від інтенсивності рухів першої частини, враховуючи при цьому розучування творів. В молодших групах діти співають дві-три пісні, перед виконанням яких проводяться музично-дидактичні вправи на розрізнення висоти, тембру, сили, тривалості звуків. В середній і старшій групах – три пісні, перед якими проводяться вправи на розвиток слуху у вигляді розспівування спеціально підібраних поспівок, які виконуються по підгрупах або індивідуально. Для слухання музики дітям пропонується спеціальний репертуар, поданий в програмі або додатковий.

Методика проведення типових занять розроблена достатньо повно, але для підвищення ефективності навчання, музичний керівник повинен відноситися до їх проведення творчо. В залежності від складності репертуару, ступеня його засвоєння, особливостей поведінки дітей, музичний керівник може, наприклад, вилучити слухання музики або ритмічні рухи, танець, гру, зупинитись на більш поглибленому розучуванні тільки однієї пісні і т. ін.

Тематичні заняття викликають у дітей більш глибокий емоційний відгук внаслідок об'єднання його змісту однією темою. На таких заняттях досягається цілісність, взаємозв'язок всіх видів музичної діяльності. Темі занять можуть бути самими різноманітними: від ігрових до навчально-пізнавальних. Початок, хід, закінчення тематичних занять вільні від яких-небудь установок. Вони залежать від висунутих музичним керівником програмових вимог, особливостей розвитку дітей певної вікової групи, використання музичного матеріалу, логіки розвитку теми.

Заняття по слуханню музики. Зазвичай воно проводиться з дітьми, які мають уже досвід музичної діяльності і певний запас музичної термінології, тобто в середній і старшій групах. Заняття по слуханню музику зазвичай триває 10-15 хвилин в середній групі і 20-25 хвилин в старших групах, його можна проводити в другу половину дня. Але це не розвага, не концерт, так як тут присутні елементи навчання: після прослуховування кожного музичного твору в запису чи виконаного музичним керівником з дітьми проводиться його аналіз.

Визначається характер і засоби музичної виразності твору, його жанр і форма. На таких заняттях доцільно слухати музичні твори у виконанні оркестру, різноманітних інструментів, співаків, порівнювати вокальні та інструментальні твори, програмні і не програмні.

Заняття з розвитку творчості також проводяться в старшому дошкільному віці, коли діти вже володіють певним об'ємом знань, умінь і навичок в області співів, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах, коли в них достатньо розвинуті самокритичність, самоконтроль, оціночні судження, музичний смак. В молодших групах творчі завдання включаються в ту чи ту діяльність на типових, тематичних, комплексних заняттях.

Навчання гри на інструментах спочатку проводиться на індивідуальних заняттях. По мірі накопичення досвіду дітей в цій області, музичний керівник організує заняття по підгрупах і фронтальні по навчанню гри в ансамблі і оркестрі. Зазвичай, заняття складаються з трьох частин: ознайомлення з новим твором, показ способів звуковидобування мелодії і її ритмічного супроводження інструментами ударної групи; удосконалення виконання знайомих творів; підбір мелодій по слуху тощо.

Комплексні заняття. На них порівну представлені музика, зображувальне мистецтво та література. Такі заняття зазвичай проводяться не дуже часто і служать показником рівня естетичного розвитку дітей певної вікової групи. Вони вимагають узгодженої попередньої роботи музичного керівника і вихователів. Комплексні заняття, як правило, не мають на меті навчити чомусь новому, а включають матеріал, закріплюють уміння дітей в сфері художньої діяльності, розширюючи їх знання про різноманітні види, жанри, засоби виразності творів мистецтва.

Заняття з домінуванням одного виду діяльності. Проводяться вони зазвичай, коли музичний керівник вважає необхідним приділити виробленню навиків тієї чи тієї музичної діяльності більше часу. Виключенням є співи, так

як відомо, що співочий голос формується у дітей лише у віці 9-12 років і до цього періоду для його охорони потрібно утримувати їх від тривалого співу.

Організація і структура занять. Для музичних занять в дошкільному навчальному закладі повинна бути створена певна обстановка. Перед початком музичних занять дітей необхідно підготувати. Вихователь організовує їх переодягання, стежить за тим, щоб це робилося спокійно, без метушні: треба зняти весь зайвий одяг, надягти «чешки», бо жорсткі тапці і черевики спричиняють шум під час рухів, а це заважає слухати музику.

Музичний керівник готує все необхідне до приходу дітей. Ноти він розкриває на відповідних сторінках і ставить у такій послідовності, щоб ними було зручно користуватися під час заняття. Заздалегідь готуються потрібні для заняття атрибути, дидактичний матеріал.

Під час співів та слухання музики діти повинні сидіти якнайближче до музичного інструмента, праворуч від музичного керівника, тоді вони краще почують мелодію твору і акомпанемент. Під час музичних занять дихання у дітей більш глибоке і часте, ніж звичайне. Тому необхідно добре провітрювати приміщення, стежити, щоб не було пилу; в задушливій кімнаті дошкільнята швидко втомлюються, їм важко зосередитися. Проводячи музичні заняття, треба враховувати вікові особливості дошкільників. Найшвидше втомлюються діти молодшої групи. Вони спроможні зосередити увагу на навчальному матеріалі протягом дуже короткого часу.

У практиці закріпилася певна схема проведення музичного заняття. Діти входять до музичної зали під марш і продовжують іти по колу, поки не закінчиться музика, потім зупиняються і вітаються з музичним керівником. Далі виконується музично-ритмічна вправа, яка емоційно налаштовує дітей, зосереджує їхню увагу.

Інколи дошкільники неправильно інтонують та неритмічно рухаються через те, що не вміють слухати музику. У цих групах необхідно приділити увагу вивченню того матеріалу з навчальної програми, який діти засвоїли

недостатньо. Щоб не збільшувати тривалість заняття, можна іноді скоротити час на вивчення іншого матеріалу або зовсім вилучити його.

Запитання для самоперевірки

1. Яке значення занять як форми організації музичної діяльності дітей дошкільного віку?
2. Як проявляється самостійна музична діяльність дітей?
3. Які форми використання музики в повсякденному житті ви знаєте?
4. Розкрийте значення сімейного виховання як важливого засобу музичного розвитку дітей.
5. Які особливості музичного виховання в сім'ї?
6. Що зумовлює логіку створення атмосфери повсякденного звернення до музики з метою створення життєво необхідних дитині позитивних емоційних вражень?
7. В яких видах дитячої діяльності вихователь може доцільно використовувати музичний матеріал?
8. Які професійні якості вимагаються від вихователя з тим, щоб повноцінно використовувати музику у повсякденному житті дошкільників?
9. Як здійснюється планування і облік музичних занять?
10. Охарактеризуйте види музичних занять.
11. Яке значення комплексних занять як форми організації музичної діяльності дітей?
12. Проаналізуйте структуру і проведення музичного заняття в дошкільному закладі, відзначте його позитивні та негативні моменти.

Практичний курс

Кредит 1.ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Пр.1. Методика музичного виховання як наука

1. Музика як вид мистецтва.
2. Можливості музики у формуванні і розвитку особистості.

3. Роль музики у відродженні і збагаченні національної культури України.

4. Мета і завдання музичного виховання і розвитку дітей.

Тестові завдання

1. Методика музичного навчання та виховання – це:

А) галузь педагогічної науки, що вивчає методи викладання гуманітарних дисциплін;

Б) педагогічна наука вивчає закономірності залучення дитини до музичної культури, розвиток музичних здібностей в процесі навчання різноманітним музичної діяльності;

В) галузь педагогічної науки, що вивчає методи викладання музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти;

Г) наука, що вивчає теорію та історію музики;

2. Методи, що орієнтовані на рішення дидактичних задач це:

А) методи виховання;

Б) методи навчання;

В) спеціальні методи;

Г) методи розвитку;

3. До загальних методів музичного навчання відносять:

А) словесні;

Б) наочні;

В) інноваційні;

Г) практичні;

4. Предмет теорії і методики музичного виховання дітей складає взаємозв'язок

А) музичного виховання, навчання і розвитку;

Б) музично-естетичний розвиток і формування загальної культури дитини;

В) організації музичної діяльності і знань;

Г) різноманітних форм і методів виховної роботи;

5. Педагогічний експеримент це

А) це засіб пізнання й конструювання педагогічного процесу для виявлення нових шляхів навчання й виховання;

Б) один із провідних методів педагогічного дослідження;

В) один із найпоширеніших методів педагогічного дослідження, до якого висуваються наступні найважливіші вимоги: планомірність, цілеспрямованість і об'єктивність;

Г) пріоритетна зорієнтованість на активізацію творчого потенціалу дитини;

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Розкрийте місце і роль методики музичного виховання в системі педагогічних навчальних предметів.

2. Аналізуючи пісні визначте зв'язок літературного і музичного текстів. Встановити можливість впливу пісень на моральне виховання дітей.

3. Проаналізуйте музичні твори різноманітної тематики і жанрів. Розкрийте їх пізнавальне значення для розумового розвитку дітей.

Теми рефератів/презентацій

1. Характеристика основ теорії музичного виховання в дошкільному навчальному закладі.

2. Всебічне і гармонійне виховання дітей під впливом музики.

3. Виховання естетичного відношення дитини до музичної діяльності.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2,3.

Пр.2. Історія розвитку методики музичного виховання

1. Проаналізуйте проблему взаємозв'язку музичного виховання, навчання і творчого розвитку дітей на перших етапах становлення теорії дошкільної педагогіки.

2. Вплив психологічних і педагогічних досліджень на розвиток теорії музичного виховання (50-70 роки).

3. Характеристика тематики досліджень з дошкільного музичного виховання в 60-70-х роках.

4. Теорія і практика музичного виховання в радянських дошкільних закладах і у наш час

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Народна педагогіка про виховання і навчання дітей дошкільного віку засобами мистецтва.
2. Родинне виховання як джерело формування музично-естетичної культури особистості.
3. Розвиток музичного виховання у державних і приватних дошкільних закладах різних країн світу.
4. Аналіз сучасної зарубіжної літератури з методики музичного виховання дошкільників.
5. Підготуватись до дискусії на тему: «Мета і завдання музичного виховання». Матеріали конгресів Всесвітньої організації дошкільного виховання про музичний розвиток дитини.
6. Підготуйте-міні-доповідь на тему: «Музичне виховання як складова сучасної козацької педагогіки».

Тестові завдання

1. *Український музикант-педагог 17 ст., що обґрунтовував необхідність професійної підготовки музиканта, розробки наукових підходів до музично-педагогічної діяльності, диференційованого ставлення до дитячого музичного навчання (наголошував на спеціальній методиці, особливо на початкових етапах):*

А) М. Ділецький;	Б) Г. Сковорода;
В) С. Полоцький;	Г) Д. Ростовський;

2. Педагог, який розробив дидактичний прийом співу за «мелопластом»:

А) Я. А. Коменський;	Б) Шарль Фур'є;
В) Ж.-Ж. Руссо;	Г) П'єр Гален;

3. *Хто з видатних музикантів-педагогів пропонував починати навчання зі співу популярних пісень*

А) М.Лисенко;	Б) Н. Ветлугіна;
В) М. Леонтович;	Г) М. Метлов;

4. *Результатом музичного виховання є*

А) музичне виховання;

Б) естетичного виховання;

В) музична вихованість;

Г) музичне мислення;

Теми рефератів/презентацій

1. Характеристика комплексного підходу до музичного виховання. Взаємозв'язок системи музичного виховання в нашій країні з зарубіжними педагогічними системами.

2. Становлення і розвиток теорії і методики дошкільного музичного виховання в радянських дитячих садках на різних етапах (охарактеризуйте вибірково один із етапів).

3. Характеристика проблематики сучасних досліджень в області дошкільного музичного виховання.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2.

Пр.3. Сутність і характеристика індивідуально-диференційованого підходу

1. Сутність і характеристика індивідуально-диференційованого підходу в психолого-педагогічній літературі.

2. Сутність індивідуального підходу до дітей.

3. Диференційований підхід у навчанні й вихованні особистості.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Порівняльний аналіз діючих програм навчання і виховання дітей («Дитина 2012р.; «Українське дошкілля», БКДО (нова редакція)) з розділу музичного виховання.

2. Покажіть послідовність в ускладненні програмових вимог по віковим групам (вибірково по розділам).

2. Розкрийте поняття «диференціація».

3. Розведіть поняття «індивідуалізація» та «індивідуальний підхід».

4. Реалізація індивідуального і диференційованого підходів у роботі з дітьми дошкільного віку в працях українських учених (А. Богуш,

Г. Дикопольська, Я. Ковальчук, Т. Лісовська, Н. Литвина, Т. Степанова, Т. Суржук, К. Щербакова та ін.).

Теми рефератів/презентацій

1. Теоретичні засади індивідуально-диференційованого підходу до музичного виховання дітей дошкільного віку.
2. Сутність і характеристика індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі
3. Методика Марії Монтесорі – модель особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання.
4. Диференційований підхід у навчанні й вихованні особистості.
5. Проблематика сучасних досліджень в області дошкільного музичного виховання.
6. Проблема взаємозв'язку музичного виховання, навчання і розвитку дитини.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 5, 6, 11, 12.

Пр.4. Психологічні особливості музичного виховання дошкільників

1. Перший-другий рік життя
2. Третій рік життя
3. Четвертий рік життя
4. П'ятий рік життя
5. Шостий рік життя

Завдання для самостійної роботи студентів

1. У чому виявляються вікові особливості музичного розвитку дітей?
2. Наведіть приклади того, як виявляється музикальність дитини у процесі сприймання мовних інтонацій.
3. Розкрийте поняття «музичне мислення». Які психічні процеси лежать його основі?
4. У чому виявляються вікові особливості музичного розвитку дітей?

5. Що лежить в основі діагностики музичних здібностей дітей? Чи вважаєте Ви цю роботу необхідною для музичного керівника?

6. Схарактеризувати вікові особливості сприймання музики дітьми дошкільного віку

7. Випишіть показники музичної компетенції дітей дошкільного віку згідно вікової періодизації (немовлята – до одного року, ранній вік – від одного до трьох років, молодший дошкільний вік – від трьох до чотирьох років, середній дошкільний вік – від чотирьох до п'яти років, старший дошкільний вік – від п'яти до шести (семи) років).

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 5, 6, 11, 12.

Кредит 2. МЕТОДИКА МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Й РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пр.5. Слухання музики та співи

1. Значення, завдання і форми слухання – сприйняття музики.

2. Значення співу в житті дітей, його специфічні завдання.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Специфіка музичної діяльності дітей дошкільного віку.

2. Особливості дитячого співочого голосу, умови його охорони.

3. Аналіз музичного матеріалу для слухання музики в різних вікових групах.

4. Аналіз пісенного репертуару (в молодшій, середній, старшій групах).

5. Основні співацькі навички та методика їх формування у дітей дошкільного віку.

6. Дидактичні основи навчання дошкільників співу.

7. Розробити фрагмент музичного заняття зі слухання музики (вікова група за вибором студента).

8. Розробити фрагмент музичного заняття зі співу (вікова група за вибором студента).

Теми рефератів/презентацій

1. Формування навичок музично-слухацької культури, вміння розрізняти характер, настрій музики, її зміст, засоби музичної виразності.
2. Проаналізувати сучасні програми виховання і навчання дітей дошкільного віку з метою порівняння художньо-педагогічних вимог до музичного репертуару дітей раннього і дошкільного віку.
3. Спів – один з основних видів дитячого музичного виконавства.
4. Охорона дитячого голосу.
5. Вікові характеристики слуху і голосу дітей дошкільного віку.
6. Запропонувати музичний репертуар до різних видів музичної діяльності дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 6.

Пр.6. Музична ритміка та гра на музичних інструментах

1. Роль музично-ритмічних рухів в житті дітей.
2. Роль дитячих музичних інструментів в естетичному розвитку дошкільнят.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Проаналізувати програмний зміст та музичний репертуар в різних вікових групах, скласти перелік музично-ритмічних вправ.
2. Схарактеризуйте різницю програмних вимог ритміки в різних вікових групах дитячого садка.
3. Скласти ритмічний акомпанемент на дитячих шумових інструментах до поспівок, лічилок, забавлянок (за вибором студента).
4. Розкрийте роль ритміки у загальному музичному розвитку дитини дошкільного віку.
5. Назвіть основні джерела рухів ритміки і її види.

Теми рефератів/презентацій

1. Музична ритміка, її загальна характеристика та значення для розвитку дитини.

2. Види музично-ритмічних рухів.

3. Дидактичні основи навчання дітей музичної ритміки.

4. Музична ритміка, її загальна характеристика та значення для розвитку дитини.

5. Види музично-ритмічних рухів.

6. Дидактичні основи навчання дітей музичної ритміки.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 4, 9,10, 16.

Пр.7. Методи і прийоми музично-естетичного виховання

1. Методи і прийоми музично-естетичного виховання. Загальна характеристика.

2. Взаємозв'язок основних методів і методичних прийомів в процесі трьох етапів навчання і розвитку дитини.

3. Розробити зміст короткої бесіди емоційно-образного характеру про конкретний музичний твір.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Методична розробка проведення слухання програмового музичного твору.

2. Підготувати методичну розробку – прийоми навчання дітей новій пісні, музичній грі, таночку (на конкретному матеріалі).

Теми рефератів/презентацій

1. Інтерактивні методи музичного навчання.

2. Вплив пальчикових ігор на організм дитини.

3. Наочні методи музичного виховання дошкільників.

4. Практичні методи музичного виховання дошкільників.

5. Роль методу вправ у музичному вихованні дітей? Обґрунтуйте свою думку стосовно кожного з видів музичної діяльності дітей.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 12, 16.

Пр.8. Взаємозв'язок основних методів і методичних прийомів в процесі трьох етапів навчання і розвитку дитини

1. Методи та методичні прийоми організації процесу музичного виховання.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Принципи, методи та засоби музичного виховання дітей.
2. Форми музикотерапії та їх вплив на організм людини.
3. Методи, прийоми та форми роботи вихователя на заняттях зі слухання музики.
4. Методи та прийоми навчання співу.
5. Методи навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах.
6. Інтегративний підхід до музично-виконавської діяльності дошкільників.
7. Наочність як ефективний засіб формування музичного сприймання дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 12, 16.

Пр.9. Музичні заняття

1. Музичне заняття – одна з основних організаційних форм навчання і музичного виховання в дошкільному навчальному закладі.
2. Види занять.
3. Значення музичних занять.
4. Організація занять у закладах дошкільної освіти.
5. Побудова музичних занять.
6. Музичні заняття у різних вікових групах.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Комплексне музичне заняття як один із показників художнього творчого розвитку дітей.
2. Розробити фрагмент музичного заняття з використанням ігрової ситуації.
3. Запропонувати зміст стислої бесіди емоційно-образного характеру для слухання музики на музичному занятті в старшій групі закладу дошкільної освіти.
4. Скласти художню колекцію з творів різних видів мистецтва, об'єднаних однією темою («Краса навколо нас», «Музика рідної землі» тощо).
5. Розробити план-конспект музичного заняття в різновіковій групі закладу дошкільної освіти.
6. Підготуйте матеріали словесної (поетичної) та зображувальної наочності щодо ознайомлення дітей II-ї молодшої та старшої групи з новою піснею.
7. Розробіть конспект-схему проведення музичного заняття комбінованого типу за орієнтовною темою «Ознайомлення з новим музичним інструментом».

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 10, 12, 16, 17.

Пр.10.Музика в повсякденному житті та музичні театралізовані свята і розваги

1. Роль самостійної музичної діяльності дітей в повсякденному житті.
2. Фонова музика у житті закладу дошкільної освіти.
3. Особливості використання музичних творів на заняттях з ознайомлення з природою.
4. Музика на заняттях з ознайомлення із соціумом.
5. Музика на заняттях з розвитку мовлення.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Складіть приблизний перспективний план використання музики в повсякденному житті (на два місяця).

2. Складіть комплекс ранкової гімнастики для середньої групи з включенням музики для руху та танцювальних рухів. Доповніть комплекс додатками дібраних Вами аудіоматеріалів, записавши їх на CD-диск.

3. Підберіть репертуарний перелік музичних творів для використання на занятті з ознайомлення з природою (тему визначте відповідно до плану освітньої роботи з розділу «Ознайомлення з живописом»).

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 4, 5, 7, 14, 15, 17.

Пр.11. У світі музичних ігор

1. Музично-дидактичні ігри на розвиток відчуття ритму.
2. Музично-дидактичні ігри на розвиток відчуття діатонічного слуху.
3. Музично-дидактичні ігри на розвиток слуху і пам'яті.
4. Музично-дидактичні ігри на розвиток звуковисотного слуху.
5. Музично-дидактичні ігри на розвиток тембрового слуху.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Охарактеризуйте музично-дидактичні ігри і посібники, які використовуються для розвитку основних музичних здібностей.

2. Проаналізуйте зміст однієї з музично-дидактичних ігор і оцініть її як засіб розвитку музично-сенсорних здібностей.

3. Розробити фрагмент музичного заняття в середній групі закладу дошкільної освіти з використанням музично-дидактичної гри на розвиток музичної пам'яті.

4. Виготовити музично-дидактичну гру.

Теми рефератів/презентацій

1. Значення музично-дидактичних вправ в процесі засвоєння навичок в області різних видів музичної діяльності.

2. Роль музично-дидактичних ігор в процесі слухання музики на заняттях в закладах дошкільної освіти.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 12, 14, 15.

Пр.12.Дитяча музична творчість. Особливості, шляхи формування

1. Прояв самостійної музичної діяльності дітей

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Скласти музичні привітання, музичні загадки, невеликі поспівки на віршований текст.

2. Запропонувати музично-ритмічні рухи до танцювальної музики (за вибором студента).

3. Розробити фрагмент музичного заняття з використанням ігрової ситуації.

4. Виявлення мотивів і джерел прояву самостійної музичної діяльності, розробка методичних рекомендацій для батьків і вихователів з розвитку музичних інтересів дітей.

5. Розробити тести і запитання для виявлення самостійної музичної творчості дошкільників.

6. Підбір і аналіз сюжетно-рольових і дидактичних ігор для виявлення індивідуальних самостійних творчих проявів дітей.

7. Характеристика особливостей самостійної музичної діяльності і її різноманітних форм організації.

8. Дібрати вправи на самостійне виконання на слух найпростіших мелодій на дитячих музичних інструментах.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 12, 14, 15.

Кредит 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Пр.13. Музичне заняття – одна з основних організаційних форм навчання і музичного виховання в закладі дошкільної освіти

1. Співвідношення різних видів музичної діяльності в процесі заняття.
2. Індивідуальний підхід до дітей з метою їх оптимального розвитку в процесі фронтальних музичних занять.
3. Види і структура музичних занять.
4. Тривалість занять і місце їх в режимі дня.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Охарактеризуйте роль вихователя в процесі проведення музичних занять.
2. Особливості музичних занять в малокомплектних дошкільних закладах.
3. Розробка плану одного із видів музичних занять для дітей певної вікової групи (на вибір). Аналіз плану.
4. Розробити конспект заняття по навчанню гри на музичних інструментах в ансамблі і в оркестрі.

Теми рефератів/презентацій

1. Розвиток музично-художнього сприйняття на тематичних заняттях з дітьми старшого дошкільного віку.
2. Роль вихователя в процесі музичного виховання дошкільнят на комплексних заняттях.
3. Розвивальний та виховний ефект заняття з музичного виховання дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 12.

Пр.14. Форми організації дозвілля дітей дошкільного віку

1. Форми організації дозвілля дошкільників.
2. Види і форми вечорів розваг, їх організація і проведення.
3. Складання сценаріїв розваг з урахуванням психофізіологічних особливостей кожної вікової групи дітей.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Складіть сценарій свята з орієнтовною назвою «З Україною в серці» з використанням патріотичних мелодій і пісень.
2. Складіть сценарій розваги за участю дорослих (для будь-якого виду пальчикового театру) на основі української народної казки.
3. Підбір фольклорного і музичного матеріалу для традиційних народно-календарних свят.
4. Підготуйте для аудиторного прослуховування один з найулюбленіших дитячих музичних творів. Скласти до нього анотацію (автор, історія створення, виконавець...). Обґрунтувати даний вибір.
5. Підготуйте матеріали для інформаційного куточка «Розваги в дитячих закладах».
6. Підібрати музичний супровід до комплексу вправ ранкової гімнастики для старшої групи.

Теми рефератів/презентацій

1. Музика на дитячому святі в синтезі різних видів мистецтва.
2. Свято – одне із джерел розвитку творчої діяльності дітей.
3. Комплексний вплив всіх художніх засобів свята як особливість його виховного значення.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 16, 17.

Пр.15. Планування й облік роботи музичного керівника та вихователя

1. Вимоги до планування. Врахування виховних завдань і дидактичних вимог при складанні плану музичної роботи.

2. Види планування (перспективне, календарне).

3. Форми обліку музичної діяльності.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Планування й облік роботи музичного керівника та вихователя.

2. Підготувати консультацію для вихователів «Як організувати музичний куточок у групі?».

3. Складіть приблизний перспективний план використання музики в повсякденному житті (на три місяця).

4. Складіть орієнтовний план роботи вихователя (для молодшої групи) за умовною тематикою «Осінній вальс».

5. Скласти розгорнутий календарний план роботи музичного керівника в закладі дошкільної освіти.

Тематики рефератів/презентацій

1. Особливості перспективного і календарного планування музичного виховання і їх взаємозв'язок.

2. Музичний керівник як організатор всього музичного життя в дошкільному закладі.

3. Культура керівництва музичною діяльністю зі сторони завідувача і методиста дошкільного навчального закладу.

Рекомендована література

Основна: 1-8.

Додаткова: 1, 2, 12.

ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ:

1. Визначити мету і завдання музичної освіти в закладах дошкільної освіти.

2. Висвітлити основні вимоги до музичних занять в закладах дошкільної освіти.

3. Схарактеризувати види музичних занять в закладах дошкільної освіти.

4. Розкрити структуру музичності.

5. Визначити основні чинники раннього вияву музичних здібностей дитини.
6. Розмежувати поняття «музичний розвиток», «музичне виховання», «музичне навчання».
7. Схарактеризувати основні види музичної діяльності дітей дошкільного віку.
8. Класифікувати методи навчання.
9. Проаналізувати методичні компоненти музично-педагогічної системи Карла Орфа.
10. Проаналізувати методичні компоненти музично-педагогічної системи Е. Жак-Далькроза.
11. Проаналізувати методичні компоненти музично-педагогічної системи Золтана Кодая.
12. Порівняти методичні компоненти музично-педагогічних систем Карла Орфа і Е.Жак-Далькроза.
13. Порівняти методичні компоненти музично-педагогічних систем Карла Орфа і Золтана Кодая.
14. Визначити основні етапи і методи формування сприйняття музичних творів дітьми дошкільного віку.
15. Проаналізувати специфіку використання українського фольклору на музичних заняттях в закладах дошкільної освіти.
16. Розкрити роль та функції музичного керівника і вихователя в здійсненні керівництва різними формами музичної діяльності дітей дошкільного віку.
17. Схарактеризувати види розваг та визначити вимоги до організації та проведення вечорів розваг у дитячих закладах.
18. Схарактеризувати вікові можливості дітей дошкільного віку в музичноритмічній діяльності.
19. Проаналізувати чинники, що визначають вибір методів навчання на музичному занятті в закладах дошкільної освіти.

20. Схарактеризувати вікові особливості сприймання музики дітьми дошкільного віку.
21. Схарактеризувати вікові особливості розвитку дитячого голосу.
22. Вказати причини неточного інтонування та методи їх подолання.
23. Схарактеризувати вправи для співу та визначити принципи добору вправ.
24. Вказати шляхи розвитку творчої активності дітей дошкільного віку на музичних заняттях в закладах дошкільної освіти.
25. Розкрити зміст методу музичних вправ та його значення.
26. Проаналізувати принципи добору музичного матеріалу для планування освітнього процесу в дитячих закладах.
27. Розкрити особливості та шляхи формування дитячої музичної творчості.
28. Схарактеризувати принципи музичного виховання.
29. Висвітлити шляхи реалізації принципу єдності емоційного і свідомого на музичних заняттях в закладах дошкільної освіти.
30. Висвітлити шляхи реалізації принципу єдності художнього і технічного на музичних заняттях у закладах дошкільної освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 196 с.
2. Лісовська Т. А. Музичне виховання дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. Миколаїв: Вид-ць Прокопчук Т.Ю., 2017. 366 с.
3. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.
4. Нечай С. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посіб. К.: Світич, 2015. 144 с.

5. Олексюк О. М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. К.: КНУКіМ, 2012. 188 с.
6. Романюк І. А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному закладі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 280 с.
7. Черкасов В. Теорія і методика музичної освіти : навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.
8. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти. Навч. посібник. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 520 с.

Додаткова:

1. Анікіна Т. О., Борисова С. В. Музична педагогіка: історія та теорія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Держ закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганск : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 120 с.
2. Аристова Л. Методика музичного навчання та виховання : навч.- метод. посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 404 с.
3. Вовк Т. Секрети успіху гурткової роботи. *Музичний керівник*. 2014. №3. С. 4–10.
4. Вольська О. В. Граємося в казку : конспекти комплексних занять. Старший вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 144 с.
5. Грабарєва О. А. Народна пісенна творчість у вихованні національної свідомості дошкільників. Парціальна програма. Х. : Вид-во «Ранок», 2014. 192 с.
6. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проекту В. О. Огневюк ; авт кол. : Г. В. Беленька та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
7. Козлова І. Незвичайний оркестр: і майстри, і музиканти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. №8. С. 41–45.
8. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (Проект) [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.tnpu.edu.ua

9. Левчук Я. Українські народні дитячі музичні інструменти : гра музикою чи музикування грою. *Музичний керівник*. 2013. №1. С. 4–7.
10. Мережко Ю. Комплексні чи інтегровані музичні заняття: у чому відмінність? *Музичний керівник*. 2014. № 5. С. 4–7.
11. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. наук. кер. О. Л. Кононко. К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014.
12. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.- метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
13. Семизорова В. В., Шараєвська І. Я., Степаненко Н. В. Використання системи «елементарного музикування» Карла Орфа в освітньому процесі дошкільного навчального закладу. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 68 с.
14. Синяк І. М. У світі музичних ігор. Х. : Вид-во «Ранок», 2017. 144 с.
15. Тимощук С. В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ (за системою К. Орфа). *Обдарована дитина* : науково-практ. освітньо-попул. журнал для педагогів, батьків та дітей. К. : СОЦИС. 2013. №10. С. 30–37.
16. Удовіченко В. В. Хореографія в дошкільному навчальному закладі. Парціальна програма. Х. : Вид-во «Ранок», 2014. 80 с.
17. Шуть М. Музичне оформлення дитячого свята. *Музичний керівник*. 2013. №7. С. 4–9.